Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 70 (9445) | Воскресенье март 24, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

АПРЕЛЬ 20—КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

800 рубльди шилчидер

В. И. Ленинниң торуттунган хүнүнге алдар болдурган коммунистиг субботникке Чөөн-Хемчикте «Искра» колхозтуң ажыл-ишчилери организастыг киржирин дугурушкан. Ажыл-агыйда коммунистиг субботник эрттиреринiң штавын тургускан. Фермаларда, бригадаларда апрель 20-де кылыр ажылды тодаргайлаан, аңаа белеткел ажылын чорудуп турар.

Күш-ажылдың байырлалының хүнүнде колхозчулар 130 кубометр тудуг дажын, 500 хой кирер кажааның ыяжын белеткээр. 27 трактор часкы хову ажылдарынга киржир. Ол ышкаш суур чаагайжыдылгазы болгаш еске-даа ажылдарны кылыр.

Ажыл-агыйдан ниитизи-биле 350 хире кижи коммунистиг субботникке киржир, олар ажылдаан акшазындан 800 рубльди беш чыл фондузунче шилчидер.

М. СЕВЕН.

Идепкейлиг киржир

Апрель 20-де коммунистиг субботник эрттирер дугайында москвачыларның эгелээшкинин Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң ишчилери изии-биле деткип, бо чугула ажылга идепкейлиг киржирин шиитпирлээн.

Совхоз бүдүрүлгезинин адырлар аайы-биле кылыр ажылдарының планын тургускан.

Трактор-хову бригадазының механизаторлары ол хүн 56 га черни андарар, 102 гектар тараа культураларын чаштырар, 24 га черге часкы суггарылганы чорудар.

Тудугжулар тудуг материалдары белеткээр, малчыннар боттарының коданнарынга ажылдап хүнээр.

Совхозтан 290 кижи субботник хүнүнде эн-не бүдүрүкчүлүг ажылдап хүнээш, 500 рубльди беш чыл фондузунче киирер.

О. ХЕРТЕК.

ҮРЕЗИН—ДҮЖҮТТҮҢ ҮНДЕЗИНИ

Республиканың көдээ ажыл-агыйының ишчилери тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында бедиткен хүлээлгелерин боттарынга алган. Күрүнеге 32 муң тонна эштти, 28 муң тонна сүттү, 3000 тонна дүктү болгаш 90 муң тонналан эвээш эвес тараану садары көрдүнген. Ол хүлээлгелериң чедишкиниг күүсеттинери чер болгаш мал ажылының ажылдакчыларының капчаар ажылдаарындан кол хамааржыр апаар.

Ылангыя салдынган сорулгаларны боттандырарынга чер ажылдыгларның часкы хову ажылдарынга капчаар белеткеннип алганы чугула рольду ойнаар. Ынчангаш маңаа бир кол черни үрезин белеткели ээлеп турар.

Бо чылын часкы тарылгага бедик класстыг үрезинни белеткеп алырының бүгү болдунар аргалары республиканың ажылагыйларында бар. Марттың эгезинде байдал-биле алырга, республиканың ажылагыйларында чажар шынарынга чедир белеткээн үрезин 86,6 хуу, азы эрткен чылдың ол үезинде турганындан 18 хуу бедик. Бирги болгаш ийиги класстың үрезиннери 47 хуу чедип турар. Ажылагыйлардан «Кызыл тараачын», «Саян», «Өөк», «Бурунгаар», «ҮТКА 25 чылы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар. Тандыда «Коммунизмниң херели». Каа-Хемде «Типлелге», «Коммунизмче орук» колхозтар эки үрезинни белеткеп алган, ол үрезин бүрүңү-биле чажар шынарынга четкен, а бирги, ийиги сорттуу 49-тан 100 хуу чедип турар. Бо ажыл-агыйлар колдуунда-ла сорттуг райончуттунган үрезиннерни чажар. Амды үеде олар үрезинни баш удур хораннаарын чорудун турар.

Ынчалзажок үрезинни белеткеп алыр ажыл чамдык черлерде багай организастаттынган. Үрезинин часкы тарылгага амдаа белеткен албаан ындыг ажыл-агыйлар безин бар. Оларга Тока, Жданов аттыг, «Бай-Тал», «Россия», «Тоора-Хем», «Тес-Хем» совхозтар, Тес-Хемде «Ак-Эрик», Эрзинде Ленин аттыг, «Мөрөн» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтар хамааржыр. Бо айыттынган ажыл-агыйларда бар үрезиниң 50-ден 100 чедир хуузу кондициялыг эвес. Часкы тарылгага чедир санныг хонуктар арткан, а үстүнде колхозтарның, совхозтарның удуртучулары, агрономнары үрезин белеткелин болур-чогууру-биле чорутпайн турары эдептиг. Ол кижилерден ам шыңгыызы-биле, партийжи ёзу-биле айтырарының өйү келген. Ындыг харыысалга чок чорук-биле моон соңгаар эптежип болбас.

Республикага оске черлерден кукурузаның, чочак-тарааның, тарымал тооруктуң база өске-даа культураларның 2000 ажыг тонна үрезинин сөөртүп эккелген. Ынчалзажок ол үрезиннерни тараа продуктулар эргелениден ажыл-агыйларның ам-даа четчири-биле албайн турары четпес. Чамдык ажыл-агыйлар боттарының кожаларындан сула үрезинин амга чедирле сөөртүп албайн турар. Чижээ, «Найырал» совхоз 150 тонна сула үрезинин «Кызыл тараачын» совхозтан, «Чыраа-Бажы» совхоз 100 тонна суланы «Саян» совхозтан сөөртүп албаан.

Тараа болгаш мал чеми культураларның үрезиннерни белеткээри-биле чергелештир, картофельдиң база ногааларның үрезини-биле хандыртынарынче сагыш салыр ужурлуг. Дыка хой колхозтарда, совхозтарда картофель үрезини чедишпейн турар. Оларга ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Барлык», «Шекпээр», «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар хамааржыр. Совхозтарга шупту 100 ажыг тонна картофель үрезини херек. Болдунар-ла бүгү-ле аргаларны ажыглап турган ол үрезиниң четчелээри чугула.

Ажыл-агыйларда картофель үрезинниң чедишпейн турарының чылдагааны чүдел? Хамык ужур картофель шыгжап калдаалаар черлериниң чогунда. Ынчангаш чугула сорулга болза, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка 1000 тонна, «Кызыл тараачын» совхозка 200 тонна картофель кирер шыгжамыр черлериниң тудуун бо чылын ынап-ла доозар херек.

Чылыглаан черлерге эртеги ногааларны олуртурунуң үези келген. Ынчалзажок республиканың ажыл-агыйларын ногаа болгаш бахчи культураларының райончуттунган сорттуг үрезиннери-биле хандырар хүлээлгелиг респотребсоюзтуң садыг базазында дыка хой үрезиннер чок болуп турар. Ынчангаш респотребсоюз хемчегларни алыр ужурлуг.

Колхозтарның, совхозтарның, районнарның көдээ ажыл-агый эргелелериниң агрономнары, үүш камгалалының станциязының, районнарның күрүне инспекцияларының ажылдакчылары үрезин белеткелин, четпес үрезиннерни сөөртүрүп доктаамал контрольга ап, четпестерни чайладырынга практиктиг дузаны чедирер хүлээлгелиг. Бо чугула херекче партия, совет, профэвилел органнарының кичээнгейи база-ла угланган турар ужурлуг.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА БЕЛЕТКЕЛ

ШАЛЫПКЫН ЧОРУДАР

Часкы хову ажылдары эгелээрнге чедир санныг хонуктар арткан. Аңаа эки белеткелден дүжүттүң салымы хамааржыр.

Эрзин районда «Коммунизмче орук» колхозтуң механизаторлары тодарадыкчы дөрткү чылдың чазынга белеткелдиг ужуражыр дээш техника септелгезин шалыпкын, шынарлыг чорудун турар.

Казахстанның, Белоруссияның болгаш Ростов областың колхозтарының болгаш совхозтарының механизаторларының, «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылчыннарының бодгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының көдээ ажылагый техниказын бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары дээш эгелээшкинин Нарыының механизаторлары деткип, машина-трактор парыының септелгезиниң шынарын бедидеринче, оон техниктиг ажаалдазын экижиде-ринче улуг кичээнгейни угландырып турар.

Ол колхозтуң «Беларусь» 12 болгаш «ДТ-75» 15 трактору септеттинген. Кукуруза, картофель олуртур машиналар база ажылдап кириптеринге белен. 12 андазынның, 9 сеялканы болгаш 200 илиирниң септелгези база доозулган. Септелгени колхозтуң бодунун мастерскаязында кылып турар.

Септелгения шынарын улусчу контроль бөлүүнүң кежигүннери хынап турар. Дуржулгалыг автомеханик чораан, ол бөлүктүң даргазы О. Бимба септеттинген кезектерни үргүлчү хынаарынче контролерларның ажылын угландырып турар. Бо харыысалгалыг ажылга идепкейлиг киржип турарлар хөй. Оларга колхозтуң ревизия комиссиязының даргазы болгаш улусчу контроль бөлүүнүң кежигүү Ижи Кыргыс, хову бригадазының бригадири Дешка Уван болгаш өскелээ эштер хамааржыр. Чедир ыылдынмаан ажылдарны улусчу контролёрларның көскү караа дораан эскерип каар.

Техника септелгезин эки шынарлыг, кыска хуусаада доозар дээш механизаторлар аразында социалистиг чарыш калбарган. Оларның мурнуку одуруунда тракторист Маажый Баадыр, эдикчи-мастер Даваа-Саң Сүктүр олар чоруп турар.

Техника эдилелинин талазы-биле «Коммунизмче орук» колхоз районда дээре черни ээлеп турар. «ГАЗ-53» автомашина бүрүү 100—110, а «ГАЗ-51»-лер 70—75 муң километрни капитал септелге чокка эртер, чолаачы бүрүү 2 тонна кыварчаар материалды, автопарк 40 дугуйну камнап алыр деп хүлээгеня механизаторлар алган.

Социалистиг чарыштың тинлекчилерин курорттарга барып дыштаныр путевкалар манап турар.

М. КАЛЧАН.

ҮРЕЗИН БЕЛЕН

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында чаагай дүжүттү өстүрүп алыр дээш, Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң тараажылары хынамчалыг белеткеннип турар.

Часкы тарылгага хереглээр тараа культураларының үрезинин бүрүү-биле чажар шынарынга чедир арыглаан. 650 тонна кызыл-тас, 180 тонна сула, 186 тонна арбай урдунган. Үрезинниң бежен хуузу бирги болгаш ийиги класстың үрезини болуп турар.

Хөрзүнүң чемишчидери немелде дүжүттү алырының үндезини. Ынчангаш бо айтырыгже кичээнгейни чылдың-на ында саҳыш келген. Амды үеде шолдерже өдек сөөртүрүп организастаан турар. Ында 12 тракторну быжыглаан. Олар алды мун тонна өдекти сөөртүр сорулгалыг.

Д. ХҮЛЕР-ООЛ,
агроном.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЕРЛАР, РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧЕР БОЛГАНЫНДА ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫНГА БЕЛЕТКЕЛ АЖЫЛДАРЫНЫҢ КАНЧААР ЧОРУП ТУРАРЫН ХЫНАП, БАР ЧЕТПЕСТЕРНИ ИЛЕРЕДИП, ОЛАРНЫ ЧАЙЛАДЫРЫНЫҢ ХЕМЧЕГЛЕРИН АЛЫҢАР!

СЕПТЕЛГЕ ДООЗУЛГАН

Ниитиниң мелынга четчир санныг мал чеминин курлавырларын тургузар сорулга-биле бо чылын Бай-Тайга районда «Кара-Хөл» колхозунуң баштаар черн 400 гектар көк суланы тарыырын шиитпирлээн.

Бо ажылды чорударынга техника кол рольду ойнаар. Ону барымдаалааш, трактор-лар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын шынарлыг септээринче кичээнгейни салган. Амгы үеде 10 трактор, андазынар, сеялкалар бүрүү-биле септеттинген.

Механизаторлар Хертек Адыг-оол, Хертек Алдын-оол, Владимир Шими олар техника септелгезинге эн-не идепкейлиг киришкеннер.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

СУГГАРЫЛГАГА БЕЛЕТКЕЛ

Часкы тарылгага бүгү талазы-биле белеткенирин үе шынгыы негеп турар. Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл» совхозтуң Кызыл-Тайга салбырының суттатчы звенозу тарылгага белеткеннип эгелээн. Тос кижилиг звенону Ыймажап Допчаевич Ондар удуртуп, Инек-Даштың ийи бугазының дөстеринде суг чара аккан черлеринге сай-даш, довурак төш, оларның уннарында чамдык черлерни казып доосан.

Звено амгы үеде хову турдаының септелгезинче кирген.

М. СЕВЕН.

ЧӨӨН-ХЕМЧИКТЕН МЕДЭЭЛЕР

Чадааның сүт заводунуң коллективи февральда багай эвес ажылдаан. Продукция бүдүрериниң, ону сайгарарының планыг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Айда 33 муң рубльдиң продукциязын сайгарар турган, 40 муң рубль чедирген. Ол эрткен чылдың бо үезинге деннээрге 37 хуу өскен.

Бистин завод февральда 65 тонна чалаң сүт продуктуларын бүдүрер даалгазын 74 тонна кылдыр күүсеткен, эки түнелли чедип алган. Планныг онаалданы күүседиринге ажылагыйлардан сүттүң кээп турары көвүдээнинден хамааржып турар. Ылангыя СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз, «Искра» колхоз өскелерден сүт дужаалгазын көвүдеткен. Ол ышкаш ажыл-ишчилер ажылынга ээ-харыысалгалыг болуп келгени чедишкиниг болурунга дузалаан.

Х. АЛАКАЕВ,
заводтуң директору.

* * *

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Доргун сүт-бараан фермазының саанчылары тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш шалыпчы ажылдап турарлар.

Инектерниң ажаалда, чемгерилгезин экижидип турган, ажыл-ишчилер бирги кварталда күрүнеге 80 тонна сүт садар планныг турган, хуусаа бетинде 101 тонна кылдыр күүсеткен. Эрткен чылдың бо үезинге деннээрге сүт садарын 26 тоннага көвүдеткен. Олар даалгадан ажыр сүт садарын уламчылап турар.

Элбек сүт дээш ферманың саанчыларының ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Бо чылдың эрткен ийи айында чарыштың мурнуку одуруунда Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи коммунист Ондар Дуктуг чоруп турар. Ол бир инектен 492 килограмм сүттү саап алган. Ийиги черни Монгуш Аллын-кыс ээлээн.

Х. ДОНГАК.

УЛАМ-НА ЭЛБЕК ДҮЖҮТ ДЭЭШ

Күр черлерни шиңгээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл болганынга холбаштыр Кызылга байырлыг хурал

Күр черлерни шиңгээдип алганының 20 чыл оюнга турасказаан байырлыг хурал март 22-де Кызылга болуп эрткен. Күр черлерни шиңгээдип алырынга киришкен хоочунар, республиканың атсураглыг механизаторлары, трактор-хову бригадаларының бригадирлери, колхоз даргалары, совхозтар директорлары, көдээ ажыл-агый эргелелериниң начальниктери, СЭКП райкомнарының секретарылары, райкүүскомнар даргалары, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, министерстволарның, ведомстволарның удуртукчулары ол хуралга киришкен.

Байырлыг хуралды СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин ажыткан. Байырлыг хуралдың киржикчилери хүндүлүг президиумга СЭКП ТК-ның Политбюрозун улуг көдүрлүүшкүнбиле соңгаан.

Күр черлерни шиңгээдип алганының 20 чыл оюнун дугайында илеткелди СЭКП обкомунуң ийиги секретары эш В. Н. Филиппов кылган. Бистиң чуртувуска күр болгаш кууккан черлерни шиңгээдип алганының тоогүлүг ужур-дузазын илеткелчи тодаргай чугаалаан.

20 чыл мурнунда, 1954 чылдың февральдың төнчүүнде марттың эгезинде, СЭКП ТК-ның Пленуму «Чуртка тараа бүдүрүлгезин улам ынай көвүдедириниң болгаш күр база кууккан черлерни шиңгээдип алырының дугайында» Доктаалды хүлээп алган. Бистиң чуртувуска социализмни быжыглаарының хөрээнге совет улустуң улуг маадырлыг чоруктарының база бир чайынналчак арнының эгези шак ынчаар салдынган.

Күр болгаш кууккан черлени шиңгээдип алыр талазы-биле 1954 чылдан бээр калбартып чоруткан кайгамчык улуг хемчээлдиг ажылдар болза, социалистиг тургузуушкүнүнүң соң мурнундагы бүгүле үе-чадаларында ол угланышкынга партияның чорудуп келген политиказының уламчылалы болур.

Коммунистиг партия ол берге болгаш харыысалгалыг сорулганы шиитпирлээринче кирбишаан, бодунун планнарын бүгү совет улус деткиир дээрзинге быжыы-биле бүүгүреп турган. Совет улус ону деткээн болгаш күр черлерни шиңгээдип алырының сорулгазын амыдырал кырынга боттандырган. Кыска үе дургузунда 42 миллион гектар күр болгаш кууккан черлерни андарган. Шаанда ээн турган черлерге 425 чаа совхозтар тургустунган.

Оон соонда илеткелчи бистиң Тыва АССР-ге күр черлерни шиңгээдип алганынга доктааган. Бистиң республикага күр черлерни шиңгээдип алыр мурнунда хуу ажылдыг көшкүн чораан араттарны коллективтиг ажыл-агыйлар—колхозтар кылдыр каттыштырары дооступ турганы-биле капсырлашкан. 1953 чылдың төнчүүнде республикага 87 колхоз, 7 машина-трактор станциязы турган. Күр черлерни шиңгээдип алганы-биле тараанын дүжүдү бедээн. Тараанын ниити чыылдазы 5 катап көвүдээн. Оон-биле чөгедештир, күрүнеге тараа садары өскен. 1953 чылда күрүнеге 14 муң тонна тараа саткан турган болза, 1973 чылда 67 муң тонна тараану саткан. Күр черлерни шиңгээдип алырын бир дугаарында эгелээн хоочунарның аттарын адап, оларның дугайында чылыг сөстерни илеткелчи база чугаалаан.

Оон ынай илеткелчи амгы үеде көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда туруп турар чугула сорулгаларга доктааган. Часкы хову ажылдары чоокшулап келген, ындыг болзажок белеткел ам-даа доозулбаан. Март 1-де байдалбиле алырга, тараа аймааның үрезиннери Өвүр, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тожу болгаш Эрзин районнарның ажылагыйларында чедишпес болуп турар. Ылангыя картофель үрезини-биле хандыртынылга кончуг четпес. Ынчангаш партия, совет, көдээ ажылагый органнары үрезинни четчелээриниң хемчегларын доп-дораан алыр херек деп, илеткелчи айыткан.

Республикада ниитизи-биле үрезиниң шынары бо чылын элээн экижээн— барык-ла деп кезии I болгаш II сорттуу болуп турар. Ындыг турбуже, Бай-Тайга районда үрезиниң 36 хуузу, Барыын-Хемчикте 25 хуузу, Эрзинде 31 хуузу чажар шынарынга чедир арыглаттынмаан, боктуг болуп турар. Ынчангаш үрезин арыглаашкынын шапкынчыдары эргежок чугула.

Ажыл-агыйлар бо чылын шөлдерге чемишчидилге төгер талазы-биле улуг хүлээлгени алган. Марттың 1-де медээ-биле алырга, эрткен чылга бодаарга чемишчидилгени 1,5 катап хойну шөлдерге төккен. Ынчалзажок чемишчидилге төгери Барыын-Хемчик, Өвүр, Чөөн-Хемчик районнарда оожум чоруп турар.

Машина-техниканы долу күчүү-биле бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга шаптыктыг чүве болза, механизатор кадрларның чедишпези. Ынчангаш партия обкому республикага механизаторларның бүгү-ниити өөредилгезинин дугайында айтырыгны өөренип көргеш, механизаторлар белеткээр талазы-биле онаалданы районнарга берген. Бо айтырыгны болур-чогуурубиле шиитпирлээр херек.

Оон ынай илеткелчи сүттаттыг черлерни чөп ажыглаарынга база тодаргай доктааган. Сүттаттыг черлерден бисте куду дүжүт ап турар. Оон чылдагааны 'чүл дээрге, ол черде тодаргай ээ чок , ону доктаамал бригадаларга болгаш звеноларга быжыглаваанында. Сүттат үезинде ол ажылче кижилерни четчирибиле хаара тутпайн турар. Сүттаттыг черлериниң ажыглалын экижидер талазы-биле төлевилеттинген хемчегларни боттандырары эргежок чугула.

Эш В. Н. Филиппов бодунуң илеткелинин түңнелинде мал ажылында чугула айтырыгларга база доктааган, бо талазы-биле боттандырар ужурлуг сорулгаларны тодаргай айыткан.

Байырлыг хуралга СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары Г. А. Заркевич, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң кол инженери К. С. Чавыдак, «Ленинчи орук» совхозтуң кол агроному И. М. Тараканов, «Кызыл тараачын» совхозтуң кол агроному В. И. Иконников олар санал берип чүве чугаалаан.

Күр черлерни шиңгээдип алырынга киришкен хоочунарга, чер ажылының мурнакчыларынга «Күр черлерни шиңгээткени дээш» деп медальдарны тывыскан.

Хуралдың түңнелинде СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин чүве чугаалаан, тоску беш чыл планының дөртү тодарадыкчы чылында республиканың ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынып турар сорулгаларга доктаагаш, мал ыштаглаашкының чедишкиниг эрттиреринче, малдың чаш төлүн менди камгалап алырынче, часкы хову ажылдарынга белеткелди дүрген, шынарлыг доозарынче, Совет Тываның 30 чылынга төлептиг ужуражыр дээш бо чылын бүгү-ле салдынган сорулгаларны чедишкиниг күүседиринче байырлыг хуралдың киржикчилериниң кичээнгейин угландырган.

Оон соонда байырлыг хуралдың киржикчилеринге солун концерт көргүскен.

ЧУРУКТА: «Күр черлерни шиңгээткени дээш» деп медаль-биле шаңнаткан көдээ ажыл-агыйның бөлүк мурнакчылары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Японияның садыг-үлетпүр бөлүктериниң төлээлекчилери-биле А. Н. Косыгиниң беседазы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин март 22-де экономиктиг кады ажылдажылга талазы-биле япон-совет комитетинiң удуртукчулары-биле ужуражып, оларны Кремльге хүлээп алган. Аңаа Японияның экономика организацияларының Федерациязының президентизи («Кэйданрэн») К. Уэмура, Японияның садыг-үлетпүр палатазының президентизи С. Нагано, а ол ышкаш Японияның экономика организацияларының Федерациязының директорунуң үлүг эргелекчи директору Р Котэо киришкен.

Найыралдыг байдалга эрткен беседа үезинде чөөн талакы районнарга улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Совет Эвилелинде ажылдап кылып турар планнарынга хамаарыштыр Совет Эвилелиниң болгаш Японияның аразынга экономиктиг кады ажылдажылганы калбартырының айтырыгларын чугаалашкан.

(СЭТА).

Т. Браттели Ташкентиде

ТАШКЕНТ. (СЭТА). Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттели март 22-де Узбек ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Д. Худайбердыевке ужуражып чораан. Найыралдыг беседа үезинде хүндүлүг аалчыны Узбекистанның ажылчы чоннарының көдээ ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чедишкиннери-биле таныштырган.

Өөрүшкүлүг, хүндүткеп хүлээп алганы дээш өөрүп четтиргени Трюгве Браттели илергейлээн. Узбекистанны көөрүбиле чалаанынга сеткили хаңганын ол демделээн. Премьер-Министр Узбекистанның улузунуң чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун күүсээн.

Премьер-Министр болгаш ону үдеп чоруур кижилер ол-ла хүн хоорайга аян-чорук кылган болгаш чаа тудугларны көргеш. Республиканың улус ажыл-агый чедишкиннериниң делгелгезинге аалчылар келген болгаш үлетпүр база көдээ ажылагый талазы-биле Узбекистанның чедишкиннери-биле таныштыкан.

Узбек ССР-ниң чазаа Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттелиге алдар болдурган дүштеки шайлалганы эрттиргеш.

Шайлалга үезинде Н. Д. Худайбердыев болгаш Т. Браттели дашкалар көдүргеш.

(СЭТА).

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕН, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Күрүне шаңналдарының лауреады, ССРЭ-ниң радио үлетпүр министри Валерий Дмитриевич Калмыковтуң аар ааражы, 1974 чылдың март 22-де, 66 харлыында мөчээнин СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ханы кажыыдал-биле дыңнадып тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

Коллектив кижи дээш,

кижи коллектив дээш

ООҢ ДЭЭШТИИ КӨСТҮП КЕЛГЕН

Даг-дүгү болбаазырадыр фабриканың механика цегиниң коллективи план болгаш социалистиг хүлээлге күүседеди-нге кижи бүрүзүнүң моральдыг база материалдыг харыысалгазын бедидери дээш эгелээшкинни көдүрүп үндүргеннериң бирээзи болган. Бир-тээ ындыг улуг харыысалганы олар бодунга алган болганда, ол канчаар боттанып турарын номчукчуларга сонуургадыр бодалдыг бис.

Мээң механиктеп турарым № 1 участокта 12 кижи ажылдап турар. Бистиң кол кылыр ажылывыс үүрмектеп-сорттаар дериглерни септээр, ажылдап турар агрегаттарны үргүлчү хайтаарап, оларның эдиглерин кылыр. Участокта ажылдап турарларның чартык кезии аныяктар. Коллективтиң өскелерден онаагай түүлү оларның кижи бүрүзү холушкак мергежилдиг болуп турары. Механика албанында ажылдап турар кижи бүрүзү колдуунда канчакчы, бензорезчик, стропильщик. Бедик сорттуг руда болбаазырадыр цехтиң чанында өредилге курстары бар. Орта бистер мергежиливис бедидип турар бис. Мындыг ийи-үш мергежилдиг болур чорук коллективке дыка ажыктыг, чүге дизе кандыг-бир эжи ажылга үнмейн барган таварылгада ону солун болур.

Коллективтиг харыысалга дугайында бистиң көдүрген эҗелээшкинниве бодунуң ажык-дузазын дораан-на көргүзе берген деп дидими-биле чугаалап болур мен. Ону сан-түүнер-биле бадыткан корейн. Эрткен 1973 чылдың январь айда механика албанының бурууза-биле дериглерни анаа турар чоруу каттыштыр 6 шак 30 минута турган болза, а бо чылын январьда 3 шак 50 минута чедир кызырылган. Оондаа чаа көргүзүг — эрткен февраль айда дериглерниң анаа туруушкунга таваржыр чоруун бистиң механика албанының ажылчыннары 30 хуу эвээжеткен. Бүдүрүлге талазы-биле көргүзүглер экижээн. Ынчалза-даа биске ажыл шагы үзер чорук ийи удаа болган. Мурнунда биске ажылдап турган, чурум үрээш, оон үндүрткен Геннадий Булаев катап ажыл дилеп кээре, коллектив 7 хонуктуң шенелдезин берген, ол ону тудуп шыдаваан...

Борта бистер коллективке ындыг чурум үрекчизиниң чедирип болур багай салдарының дугайында шыңгыы чугааны кылган бис. Анда болган санал-онаалдар кижи бүрүзүнүң болук өөрүнүн мурнунга харыысалгалыының дугайында медереп биле бергенин, оларның мораль талазы-биле өзүлдезин херечилен турган. Черле ынчаш бис коллективтиг харыысалганың кижизидикчи ужур-дузазын кол барымдаалан турар бис. Бо харыысалганы боттарыыска алганывыс сөөлүнде аныяктарның хөй-ниитичи, спортчу, ураан түүл чергелиг ажылдарга киржилгези мурнундагызындан идепкейжээн, хостуг үе-шагын кижи бүрүзүнү культурлуг дыштанылгага, политиктиг билииниң өзүлдезинге чоп ажыглап турар апарганы өөрүнчүг.

Коллективтиг харыысалганы бедидер дугайында шиитпир хүлээп алганывыс соонда удуртукчулар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар үе-шактың хөй кезиин бүдүрүлгеже, ону сайзырангайдыларынче угландырарына таарымчалыг байдал тургустунган. Бодумга хамаарыштыр ону бадыткаарын кызыдып корейн. Моон мурнуунда цехке ажыл эгелээриниң оранчок мурнунда 7 шактан 15 минута турда келгеш безин орта үүве кылын четтикпес, эдилгелер кылыр демдеглелдерлиг журналдарны көрүп, ажылдарының уг-шиин эки-ле билип ап шыдавас турдум. Ажыл шагында хүнзедирдаа организастыг ажылдарга чардыгар, чурум-сагылга үрээрлер-биле узун-кыска чугаа кылырына өйлежип келдивис. Ам ындыг эвес, кижизидилге айтырыының чамдызын коллектив бодунга ап турар болганда, бистен орта профилактиктиг хемчегленни ап чорудары негеттинер, ажыл үеэнде бүдүрүлгечи айтырыгдан чардыкпас болу берген бис. Шуут кижизидилге ажылы кылбастаан, оон хосталган бис деп болбас харын. Ону бис контрольдап, уштап-баштап турар бис. Мында чугаа дээрге үнелиг үе-шак дугайында болуп турар.

Ажылга ынчаар барык шак бурунгаар келири менээ албан эвес апарган. Эрте келзимзе-даа ол үени дериглерниң үрелиишкини болдурбазының аргаларын дилеп тывар, черле чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарына ажыглаар-ла болгай. Бо чорук ылаңыя ортумак звеноүн специалистеринге ажыл шагын чоп ажыглаарына чиигелдеп берген.

Д. ПИНИГИН,

лаг-дүгү болбаазырадыр фабриканың № 1 участогунуң механиги.

АЛЫС СОРУЛГАЗЫ — КИЖИЗИДИЛГЕ

«Тыва даг-дүгү» комбинатының болбаазырадылга фабриказының бедик шыпарлыг руда болбаазырадыр цегинде № 5 ээлчегниң начальниги Валентина Борунова коллективтиг харыысалга дугайында, ол чаа эгелээшкиниң канчаар боттанып эгелээнин биске тайылбырлады.

Валентина Максимовнаның удуртканы ээлчег ажылдап кириптеринге чедир каш минута бурунгаар ол беседа болган. Өрээлдің мурнуу чарыкы улуг соңгазының чанында Валентина кылаштап чеде бергеш:

— Бо-ла болгай, бистиң оолдар, кыстарывыс — дээш, цехче бөлүү-биле катыы-хөглуг кирип кел чораан өөрүнче айыткаш, ээлчегде 29 кижи бар, а ортумаа-биле 23 кижи ээлчегге ажылдаар. Кол нуруузу аныяктар болдур ийин. Ажыл-херек дээнде кыптыгып чораанзыг дөстүнмес чалыылар. Чүгле ээлчегде эвес, харын фабрикада безин мурнакчыларның бирээзинге саналып турар руда үүрмектекчизи Елена Куликова дөө ол, кыдыында кыс ол, ооң чанында мурнакчы ажылчыннарывыстың бирээзи шишкикчи Роман Сарыглар-дыр, савалакчы машинаның машинизи Садыма Дадар-оол ооң-биле кожа чору, бөлүк улустуң сөөлүнде таваар базып орар эки чүдүрүкчүвүс Хертек Тараачы, цехти салгыннадып, эгаарладыр дериглерниң машинизи Саяа Бора-Уруг ооң бичин мурнунда базып олур. Силерге мен дээрелерниң тергиннерин адап турарым ол. Сөөлгү уеде бистиң ээлчээвисте багай ажылдап турар кижи таварышпаган болдур ийин.

Коллективтиг, моральдыг болгаш материалдыг харыысалга дугайында чугаалажы бердивис.

— Бистиң ээлчег ол айтырыгны механика албанының ажылдакчылары көдүрүп кээри билек зиаа каттышкан — деп, Валентина чугаалай-дыр. — Бистиң ээлчээвистен бо чылдың эрткен ийи айында ажыл шагы үскен ийикпе, азы хөй-ниитиниң чурумун үрээн чаңгыс-даа таварылга болбаан.

— Ону канчаар чедип алган силер? Мурнунда кандыг турганыл?

— Харыысалга дугайында айтырыгны көдүрер мурнунда фабриканың партия, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларыбиле ханы чугаалажышкынны кылган бис. Оңа кол уг-шии кижилериң цехтен дашкаар үеде, азы хостуг үе-шагын канчаар организастаары болуп турган.

Шынап-ла коллективте ажылдап турар кижи бүрүзүңүн бедик медерелдиг ажылчын болуп, бүгү талазы-биле кижизиттинериңе бо чаа эгелээшкин улуг рольдуг ужурлуг. Ак-довуракчыларның эгелээшкининиң үнелиг үүлдериниң бирээзи — ол бүгү хемчегленнің кижизидилгеже угланганы. Аныяк коммунист Валентина Борунованың ээлчээнде ажылдап турарларның ортумак назы-хары 28 — энергилыг, тудугур, кашпагай үе. Беш комсомолчу, начальниктиң болу-биле кады 2 коммунист бар. Кижизидилге ажылын кижи бүрүзүнүң ниити болгаш политиктиг билиин бедидериндеп эгелээн. 3 кижи политехникумнуң кежээки салбырында, бирээзи ажылчын аныяктарның кежээки школазында өөренип турар. Кижи бүрүзүнүң ажыл соонда үени ажыглап турарын таарыштыр организастаары чугула деп түүнелге келген. Амгы үеде ээлчегде эн-не улуг назылыг ажылчын коммунист Иргит Кызыл-оолдан эгелээш, өөренип, бот-тывынгыр уран үүлге, спорт болгаш күш-культурага киржип турар. Ээлчегниң начальниги ону комсомолчулар-биле бир демниг кылып турар.

Чаа ажылчынны ээлчегниң ниити хуралынга коллективтиң кежигүнү кылдыр хүлээп алыры чаңчыл апарган. Коллективтиң кижизидикчи ролюнун бедээнинин ачызында ээлчегде бүдүрүлге көргүзүглери мурнундагызындан бедээн. Февраль айда ол бичин коллектив чаржып турары С. Х. Гайдуллиниге удуртканбирги ээлчегге эштырза-даа, планныг онаалдазын 105,2 хуу. ниити продукция бүдүрериниң бараанныг продукциязын 107 хуу күүседип алганын оон-биле тайылбырлап болур.

О. НАМЧЫЛАК.

КОМСОМОЛЧУ ОТЧУГАШ

ВЛКСМ

БИСТИ САЛГАҢДАР

Партия болгаш чазак бистиң республикага хой ажылын улам ыңай хөгжүдер дугайында доктаамал сагыш салып турар. Республиканың чүгле совхозтарынга безин малдың чем-суурун быжыглаарынга, бүдүрүлге, чурттаага болгаш культура-амыдыралдың тудугларын чорударынга ажыглаар кылдыр 92,4 миллион рубльди берген. Колхозтарга узун хуусаалыг чээлини база тыпсып турар.

Хой ажылын улам ыңай хөгжүдер хемчеглерни дугайын СЭКП обкомунуң X пленуму чугаалажын көрген болгаш тускай шиитпирни хүлээп алган. Ону ёзугаар республика 1980 чылда дүк бүдүрерин 4175 тонна чедирер, шээр мал эъдин 25,3 муң тоннаны бүдүрер. Ынчан хойнуң болгаш өшкүнүң саны 1,7 миллион четкен турар. Бо хире улуг сорулга бистиң мурнувуста салдынган-дыр. Ол сорулганы күүседири партия, совет, комсомол, профэвилел организацияларының, коммунист болгаш ажыл-ишчи бүрүзүнүң хүлээлгези болур. Мындыг улуг чугула херекте аныяктарның идепкейлиг киржир деп турары өөрүнчүг.

Чөөн-Хемчик районунуң «Октябрь 30 чылы» колхозта аныяк өг-бүле Аяк-Хээ, Хеймерек Ондарларның республиканың комсомолчуларынга, аныяктарынга, ортумак ниити билиг школаларының болгаш көдээ ажыл-агый профтехучилищелериниң доозукчуларынга кыйгырыы база республика школаларынын бүгү доозукчуларынга ВЛКСМ Тыва обкомунуң чагаазы бо хүннерде аныяк оскеннериң кичээлгейин хаара туткан. Колхозтарда болгаш совхозтарда, бригадаларда болгаш аалдарда, комсомол организацияларында база класстарда ук документилерге хамаарышкан улуг чугаа чоруп турар. Сески класстың өөреникчизи мээң уруум Люба безин ол шимчээшкинге киржирин күзеп турар болду.

Мээң-даа, кадайымның-даа угувус хойжу улус. Люба база бичиизинден-не хой ажылынга чаңчыккан. Школачыларның дыштанылгазы эгедээрге-ле, уруувус биске дузалажып чедип келир болган. Ынчалза-даа назыны бичии. Ынчангаш Любаны Кулузун сүт-бараан фермазынга чайын саанчылап артар кылдыр өг-бүлевиске дуруштувус. А күзүн өөренир. Ооң ортумак эртем чедип алыры база албан болгай. Онгу классты дооскан соонда, ким болурун боду шиитпирлээр ужурлуг.

Республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында 1300 ажыг тускай эртемниглер ажылдап турар. Ам-даа хой зоотехниктер, мал эмчилери, тарын боозадылганың мастерлери, дүк класс-такчылары херек. Хой ажылының талазы-биле кадрларны белеткээринче сагыш салып турары өөрүнчүг. Хойжу болурун күзээн чүс аныяктарны Балгазынның кодээ профтехучилищезинге өөредирин көргени — улуг сорулганы күүседиринге база бир базым. Школаларының бо чылгы доозукчулары мал ажылынга хамаарышкан өөредилге черлеринче киреринге белеткенин турарлар.

Тоску беш чыл планын күүседириниң талазы-биле аныяктарга үлегерин көргүзүп турар хойжулар республиканың кайы-даа булуңунда хөй. «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Ооржак, Тес-Хемде «Чодураа» колхозтуң хойжу бригадазының бригадири, Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи Иван Даңзуруун, «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хойжузу Иван Сафонов: Эрзининиң «Чаа орук» колхозта комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Соян Алдын-оол ышкаш, аныяктарга арга-сүмезин кадып, дуржулгазын дамчыдып чоруур хойжуларның чежезин ол дээр!

Беш чылдың тодарадыкчы чылы бистиң Тывага хой ажылын хөгжүдеринге шиитпирлиг чыл болур. Бо чылын мал ажылынче кирген аныяктарның аразындан кедизи барып лопсанчаптар, дажы-намчалдар, үрүлеер тыптып кээри чугаажок. Хой ажылынче силерни кыйгырып тур мен, эргим аныяктар!

У. БАВУН-ООЛ,

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, С. К. Тока аттыг совхозтуң хойжузу.

ОРТУМАК ШКОЛАНЫ ДООСКАШ, ХОЙ АЖЫЛЫНГА БАРЫП АЖЫЛДААРЫН КҮЗЭЭН ӨӨРЕНИКЧИЛЕР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН ДААРТА ВЛКСМ ТЫВА ОБКОМУНГА БОЛУР.

ТЫВАНЫҢ КОМСОМОЛЧУЛАРЫ БОЛГАШ АНЫЯКТАРЫ, РЕСПУБЛИКАГА ХОЙ АЖЫЛЫН УЛАМ ХӨГЖҮДЕРИНГЕ БОТТАРЫҢАРНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ҮЛҮГ-ХУУҢАРНЫ КИИРЕРИҢЕР СИЛЕРНИҢ АЛДАРЫҢАРНЫҢ БОЛГАШ АРЫН-НҮҮРҮҢЕРНИҢ ХЕРЭЭ БОЛУР.

ХООЧУННАРНЫҢ ДЕТКИМЧЕЗИ-БИЛЕ

Оргу-Шөл бригадазы комсомолчу-аныяктарның кылдыр чоокта чаа эде организастаттынган. Ам ооң хүрээлеңинде 24 малчын бар. Оларның хөй кезии аныяктар, а алдызы — ленинчи комсомолдуң кежигүнү. Чаарби ажыг сакманщиктериниң барык-ла шуптузу аныяктар. «Аныяктарны—хой ажылынче!» деп кыйгырыгга бистиң хойжу бригадавыстың харыызы мындыг. Моон соңгаар аныяктар биске оон-даа ковудээр. Бо чылын безин 2—1 өг-бүлеии азы 3—4 дузалакчы кадарчыны хүлээп алырын планнап турар бис.

Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң комсомолчу кадарчылары Ондар Хеймерек, Ондар Аяк-Хээ оларның республиканың аныяктарынга, комсомолчуларынга, ниити билиг школаларының болгаш кодээнин профтехучилищелериниң доозукчуларынга кыйгырыын деткин турар бис. Чүгле дээрге аныяктарны хойжуладыры—СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга улуг базым. Ынчангаш бистиң бригадавыстың кежигүнериниң дөгереан чоокку чылдарда аныяктар болу бээри база-ла магатчок.

Бистиң «Алдан-Маадыр» совхозта комсомолчу-аныяктарның Оргу-Шөл хойжу бригадазында төрүүр 2290 хой бар. Бо хүннерде олардан 2014 хой төрээн болгаш оон 2047 хураган менди алдынган. Чүгле ийистер безин 120 болган. Бо дээрге бистиң хойжуларывыстың шудургу күш-ажылының херечизи-дир. Оларның аразында Доржу Ондар, Тевек-оол Монгуш ышкаш кызымак аныяктар хой.

Малдың чаш төлүн доруктурун алыр кампания—малчыннарга эң-не чымыштыг болгаш харыысалгалыг үе. Тодарадыкчы чылда шээр малдың бажын 1973 чылдың деннелинге бодаарга, 10,2 хуу өстүрер дээн хүлээлгевистин күүселдези оларның ол ажылының түүнелинден улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш хойжу бригадада комсомол болуу бодунун ажылын СЭКП обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче утландырган.

Бистиң бригадавыстың кыштаглары Кара-Даг, Оргу-Шөл ынчаар тарамык болганындан малчыннарны чаңгыс черге чыыры белен эвес. Ынчалза-даа оларның аразында хурал-суглаадан озалдаар кижи чок. Эрткен айда коммунистерниң комсомолчулар-биле кады эрттирген хуралынга мал кыштаглаашкынының байдалын чугаалашкан. Анаа кежигүн эвес малчыннар база чалаткан. Ынчан Сергей Сарыглар, Кылбак Монгуш, Доржу Ондар болгаш өскедаа малчыннарның кыштаглаашкынының чогумчалыг эрттирин турарын демдеглээн. Черле ынчаш тодарадыкчы чылдың кыжы бисте таарымчалыг.

Бригадавыста хойнуң деңгели баксыраан азы хой хураган олген кодан чок. Мал чеминиң курлавыры база арбын. Концентрат чемнер шала эвээш. Ынчалза-даа чымчак сиген-биле азы аваа чарба-биле ону солун турар бис.

Төрүүр чүс хойга онааштыр 101 хураганны доруктурун алыры, хой бүрүзүнден 1 килограмм 800 грамм дуктү кыргыыры—бистиң бригадавыстың бо чылгы сорулгазы. Ону чедип алыры-биле совхозтуң бир мурнакчы бригадазын—Шекпээрниң хойжу бригадазын социалистиг чарышка кыйгырган бис. Ол бригаданың амгы байдалы база эки. Бирги кварталдың түүнели удавас үнер, ынчан кайывыстың чарышка типлээни билдирер бээр.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Ооржак бистиң бригадавыска он чыл дургузында партия белүүн удуртуп келген. Ол партболүкке дадыккан, арга-дуржулганы чедип алган коммунистер совхозта эвээш эвес. Оларның чамдыызы харыысалгалыг даалгаларны күүседип турар. Чижээ, совхозта партия организациязы бистиң бригадавыстан коммунист Сыгыр Сарыгларны Актың өшкү бригадазынче, коммунист Саңчат Ондарны топ салбырже, коммунист Коңгар Ондарны Өшшес бригадазынче эрткен чылын чоруткан. Оларның орнун аныяктар ээлээн. Комсомолчу-аныяктарныы апарган ужурувус ол. Ук аныяктар коммунистериниң болгаш хоочуннарның ажыл-херээн төлептиг уламчылап турар.

Оргу-Шөл бригадазында партболүк, ында коммунистер дөгереан комсомол болүүнге болгаш аныяк малчыннарга дузаны үргүлчү көргүзүп келген. Оларның деткимчези-биле ёзуудуг хойжу болу бээринге аныяктар бүүрээр.

Маадыр-оол ООРЖАК,

бригадада комсомол болүүнүн организакчызы.

АНЫЯК МАЛЧЫННАРНЫ БЕЛЕТКЭЭР

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыында «Бистиң маңгылыг аныяктарывыс ленинчи чагыларга, Коммунистиг партияның хөрээнге бодунуң шынчызын чаа күш-биле бадыткаар, беш чылдың дөртү чылын шалыпчы күш-ажылы болгаш кончуг эки өөредилгези-биле демдеглээр дээш комсомолчуларны, аныяктарны ажыл-ишче улам сорук киирген. Ийи дакпыр орденниг аныяк Тыва республиканың чалыы назыны партияның кыйгырыынга харыы кылдыр улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында улам шудургу ажылдап, тоску беш чылдың планныг онаалдаларын ажыр күүседириңге төлепетиг үлүг-хуузун киириптирип турар.

Бистиң республиканың кодээ ажылагый бүдүрүлгезиниң кол адыры — хой ажылы. Ынчангаш бо харыысалгалыг ажылче улуг кичээнгейни угландырып турары таварылга эвес. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң эрткен чылдагы доктаалында болгаш СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлериндe 1980 чылга чедир хойнуң баш санын барык-ла ийи катап, а хой эъдин болгаш дүк бүдүрерин ийиден ажыг катап көвүдедирин айыткан.

Хой ажылын улам ыңай хөгжүдеринге идепкейлиг киржириңге комсомолчуларны болгаш аныяктарны Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк хойжулары Хеймерек болгаш Аяк-Хээ Ондарлар кыйгырып, патриотчу эгелээшкинни үндүрүп болгай. Ону СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу деткээн. Комсомолчуларны, аныяктарны идепкейлиг киржилгези чокка хой ажылын хөгжүдүп шыдавас. Хой ажылы аныяктарның хөрээ дээрзин бо аныяк хойжулар республиканың комсомолчуларынга, аныяктарынга, ортумак билиг школаларының болгаш кодээ ажыл-агый профтехучилищелериниң доозукчуларынга кыйгырыында айытканын аныяктар билир.

Школачы—ада-иезиниң төлептиг салгакчызы. Ындыг болганда, оларның мергежил шилип алырынга улуг дузаны школа коллективи чедирери билдингир. Мал ажылынга сонуургалдыг школачылар бисте хой, оларны школага өөренип турар чылдарында хойжунуң мергежилинге чаңчыгар кылдыр шын кижизидери—уениң негелдези. Башкының өөреникчизинден эмчи азы инженер үнген болза, ону аажок мактаар болгай бис. Ол шын-на харын. А башкының өөреникчизи эки малчын болу бээр болза, ону база мактаар апаар.

Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң хоочун малчыны чораан, ам пенсионер эш Дамдын-оол кадайы Мундургу-биле Төрээн чуртка беш малчыннарны кижизиткен. Ындыгларның арга-дуржулгазын пептередири өскелерге үлегер-чижек болуру чугаажок.

Хову-Аксы 8 чыл школазы өөреникчилер мергежил шилип алырының талазы-биле эҗээн ажылдаргы кылып, «Тыва кобальт» комбинатка келир уениң ажылчыннарын белеткээр турар. Башкылап турар эртемим аайы-биле өөреникчилеримниң келир уеде мергежил шилип алырынга болдунар-ла дузаны чедирип, хойжу, чылгычы дээш өске-даа чугула мергежилдер дугайында солун түүлдерни чугаалап берип, ылаңгыя малчыннарны берге-даа болза, хүндүткелдиг ажылын шилип алырынче оларны хандыкшыдарын шенеп турар мен. Школачылар биле малчыннарның ужуражылгаларын эрттирип, мал ажылының ажык-дузазының дугайында оларның чугаазын өөреникчилерге сонуургадыры чугула.

Комсомолчу аныяк хойжулар Хеймерек болгаш Аяк-Хээ Ондарларның республиканың аныяктарынга кыйгырыын комсомол организациялары деткип турар. Ол кыйгырыгны бистиң школавыстың өөреникчилери база улуг сонуургал-биле танышкан. Ооң түүнелинде эҗээн хөй доозукчулар кадарчылаар күзелин илереткен.

Хой ажылы аныяк оскеннин, амгы салгакчыларның хөрээ болганда, школачыларны ынаар кыйгырганы черле чүүлдүг. Школаларда комсомол организациялары, башкылар болгаш ада-иелер ук херекте идепкейлиг киржир апаар.

О. КОРОДА,

биология башкызы.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Школаның улуг залынга аныяктар, үстүү класстарның өөреникчилери болгаш башкылар чыылган. Ханаларда школаны моон мурнунда чылдарда доосканнарының ажыл-херээн көргүскен фоточуруктарлыг альбомнар болгаш стендилер эстынгылаан. Бо болза Элегес ортумак школазының башкылары болгаш өөреникчилери ук школаның доозукчулары-биле ужуражылга кежээзин школаның төөгүзүнге бир дугаар эрттиргени ол. Байырлыг кежээни школа директору А. Тырышкина ажыткаш, состу школаның партия организациязының секретары Н. Оюнга берген.

Школа доозукчуларны 8 удаа үндүрүп, 230 оолдар, кыстарга бышкан билигниг аттестадын тывысканын илеткелчи демдеглээн. Школаның баштайгы доозукчуларындан чурттуг дээди болгаш ортумак өөредилге черлерин дооскулаан, тускай эртемниг кадрлар болуп ажылдап турарлар хой.

Оларның чижээнге эмчилер Галина Мирошникованы, Татьяна Осурну, башкылар Валентина Күжүгетти, Галина Берсеневаны дээш оон-даа өскелерни адап болур. Доозукчулар Александр Монгуш, Виктор Карпов юридиктиг институтта, Людмила Зверева өңүг металлдар институдунда, Виктор Оюн политехниктиг институтта, Николай Галов хамааты ужар үүл институдунда, Зоя Ооду театр институдунда болгаш оскелер-даа дээди, ортумак өөредилге черлеринде өөредилгезин уламчылап турарлар. Оон аңгыда школаның доозукчулары боттарының төрээн совхозунда ажылдап турарлар.

Школаның доозукчуларының аразында тускай эртемниг кижилер-ле хой: башкылар, ужудукчулар, агрономнар, зоотехниктер, механизаторлар. Школаның бөгүнгү өөреникчилери-биле доозукчуларының харылзаазын тургузуп, школаның эки чаңчылдарын быыглаар мындыг ужуражылганы чылдың-на организастаарын доозукчулар күзеп чугаалаанар. Байырлыг кежээ доозукчуларның «Школа вальзын» дициниттиг ырлаары-биле доозулган.

Ч. ОЮН,

башкы.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ САЛГАЛ

«Республиканың школаларының бүгү доозукчуларынга ВЛКСМ Тыва область комитединиң чагаазын» болгаш «Республиканың комсомолчуларынга, аныяктарынга, ортумак ниити билиг школаларының болгаш кодээ ажылагый профтехучилищелериниң доозукчуларынга» Хеймерек биле Аяк-Хээ Ондарларның кыйгырыын бистиң Тоора-Хем ортумак школазының өөреникчилери улуг сонуургалбиле танышкан.

Бис хүннүң-не эъдин чип, сүттү ижип, хепти кедип турар бис. Ол бүгүнүң үвер дозу—мал, ол бүгүнү бүдүрер кижи — малчын. Ону бистиң чамдыктарывыс шоолуг-ла эскербейн чоруур чадавас, а херек кырында малчынның ижи бүүнныг. Ооң дугайын клазымның өөреникчилери-биле бо-ла чугаалажы бээр апардым.

Делгем-делгем ховуларга, бедик-бедик тейлерге хой кадарын, төрээн чериниң арыг агаарын тынып, хостуг чурттаганы ырлап чоруур дег аас-кежик кайда боор! Кижиниң хей-аъды ала чайгаар-ла кыптыгын кээр, тура-соруу көдүрлүп кээр. Ынчангаш мал ажылынга, ада-өгбелериниң ол буруңгу болгаш аныяк ижинге чуртталганы бараалгадырын шиитпирледим.

Бистиң Тожуда «Тоора-Хем» совхоз бар. Ооң хою хөй эвес, ынчангаш хой ажылынче бо чылгы школа доозукчуларындан тос кижи баар. А мен Валя Орай-оол, Люда Булатова суглар-биле иви малдаарын шиитпирлеп алдывыс. Шупту беш кижи бис.

Бистиң тайга-каскактыг черивиске иви дег ажыктыг мал чок. Ону аът орнунга мунар, хой орнунга кежин кедер, ишек орнунга судук саар. Ооң быштаа чаагай, эъди амданныг. Ол малды чоннуң үнелеп турары-даа чоп. Иви ажылын специализастап, ону чаңгыс черге мөөңээр хемчеглерни ап турар. Ынчангаш Тываның ивижилерин чоокта чаа бистиң совхозка база чыгган чүве.

Мээң ачам анчы-даа, ивижи-даа кижи. Совхозтуң иви бригадазын хөй чылдар дургузунда удуртуп келген. Ооң ажыл-ижин салган алыры—мөңээ өөрүнчүг.

Вася ЧИГЖИТ,

Тоора-Хем ортумак школазының онгу классчызы.

АЖЫЛ МАНАЙ БЕРДИ

Комсомолчу путёвкадан
Холга тудуп алыылыңар.
Колхозтарже, совхозтарже
Хойжулар бооп үнээлиңер!

Аныяктар, далажыңар —
Ажыл бисти манай берди.
Иевистиң, адавыстың
Ижин салгап алыылыңар.

Эгээртинмес сүрүг малдың
Ээзи болуп чурттаалыңар!
Аныяктар, далажыңар —
Ажыл бисти манай берди.

Чазак, намның онаалдазын
Чарыш салгаш
кылыылыңар
Чалыы шаавыс изиг күжүн
Чаагай ишке өргүүлүңер!
Аныяктар, далажыңар —
Ажыл бисти манай берди.

Ч. КАРА-КУСКЕ.

Аныяктарның ажыл-ишке үлүүн киирбейн турар чери чок, оларны каяа-даа көрүп болур. А Оюумаа Сергеевна Монгуш — тудугжу. Ындыг мергежилди шаандакы Тыва билбес турган. Бажың-балгат, хоорай-суур көвүдээни-биле ындыг тускай мергежил эргежок чугула апарган.

Оюумаа Монгуш «Тыва көдээ тудуг» трестиң көжүп чоруур механизастаттынган № 585 колонназында штукатур-маляр болуп ажылдап турар. Аныяк кыс ол ажылынга хөй чылда ажылдаан, мергежили бедээн. Ооң кылган ажылының шынары кезээде бедик. Ол хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип келген.

Оюумаа Монгуштуң ажылын Совет чазак бедик үлелээн — аныяк ажылчынны «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаннаан.

Чурукта: Оюумаа Монгуш.

ИЙИ ДЕЛЕГЕЙ—ИЙИ АМЫДЫРАЛ

Бешчылдың тудугларында

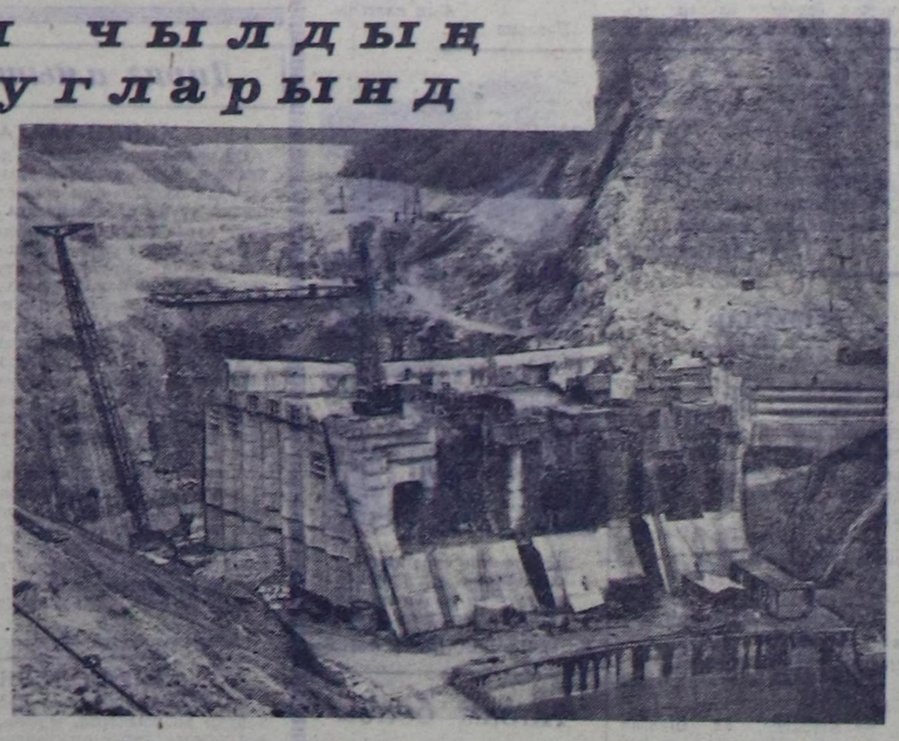

ГРУЗИН ССР. Бо чурукту Закавказьеде эң улуг болуп турар Ингури ГЭС-тиң тудуунга тырттырган. Бо чылын ооң 271 метр бедин дыка онзагай плотинаазынга 300 муң кубометр бетонну, аазы дээлгада кордунгениден 20 муң кубометр хөйну салыр.

Ингуриде тудуп турар ол улуг станцияны бүгү чурт тудуп турар. Ында бистиң Төрээн чуртувустуң янзы-бүрү националдарының төлээлекчилери ажылдап турар, а аңаа эптээр дериг-херекселдерни Ленинградтың болгаш Минскиниң, Свердловскиниң болгаш Горькийниң, Кемеровоның болгаш Тбилисиниң бүдүргелери чорудуп турар. Чоокта чаа Болгариядан үндүр сордурар насостар келген.

ЧУРУКТА: Джвар кызаазында Ингури ГЭС-тиң тудуунда.

И. ЧОХОНЕЛИДЗЕНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникаазы)

Чоокта чаа Лондонның бир районунга чоруткан шинчиледдиң түннелдериниң дугайын «Ивнинг стандард» деп солун дыннаткан. Ында ажыл чок үш аныяк оолдарын-на бирээзи «өөнүт» кижилерге хамааржып турар. Ак кештиглерден өске чоннуң сеткилхөөнүн ол солун «Мугуртаашкын болгаш килең» деп адаан.

Амгы үеде Англияда Азиядан, Африкадан болгаш Мурнуу Америкадан көжүп келген бүдүн чартык миллион кижилер бар. Оларның хөй кезии мергежилинден хамаарылга чокка, эвээш төлевирлиг ажыл кылыр ужурга таваржып турар. Өскээртен келген кижилер ажылга кирерде, эртембилиг чедип алырда, чурттаар бажың алырда, «өң моондаанга» таваржып турар.

Англияны «ангы-ангы аймак-сөөк кижилериң ден эргезинин» чурту кылдыр көргүзерин оралдажыр буржуаз пропаганданың меге-хоозунун үстүнде фактылар сойгалап турар.

Чаа машиналар

Харьковтуң трактор заводу күр черниң ажыл-ишчилериниң чагыгларын хуусаа бетинде күүсеткен. Часкы хову ажылдарының эгелээриниң мурнунда Казахстанның делгем ховуларынче чаа хевириниң 250 «Т-16 м» деп көдээ ажыл-агый машиналарын чоруткан. Эрткен чылдың бо-ла үеэнге деңнээрге, 40 машиналар хөй болганы ол.

Бо чаа машиналар нарын хевирлиг чаа дерилгелиг болгаш көдээ ажыл-агыйның хөй янзы ажылдарынга ажыглап болур. Оларның дузазы-биле чүүк чүдүрүп-даа, дүжүрүп-даа болур. Тараа чаштырылгазының үеэнде оларның дузазы-биле одуруглар аразының хөрзүнүн үлдүрээртип, үнүштерни гербицид-биле чемишчидер-даа ажылдарны кылыр.

Оларны мал фермаларынче сиген, янзы-бүрү холуксаалыг чемнер дажыглап сөөртүрүнге таарыштыр кылган.

Харьковтун трактор заводунун бо үндүрген чаа көдээ ажыл-агый машиналары күр черниң ажыл-ишчилериниң бедик үнелелин алган.

«Хостуг делегейниң» шырынмазында

МУГУРТААШКЫН, КИЛЕҢ

МОНОПОЛИЯЛАРНЫҢ ОПТУГ МЕГЕЗИ

«Мицуи буссан», «Мицу биси седзи», «Сумитомо седзи» дээр үш эң улуг япон компаниялардың мегези туттурган. Үндүрүг онаатпас дээш, боттарының арыг орулгаларының чогум түнүн чажырар сорулгабиле олар янзы-бүрү оптуг, кажар аргаларны ажыглап турган. 1970 чылдан 1972 чылга чедир үеним иштинде ол компаниялар 2 миллиард иеннии чажырганы илерээн. Ындыг янзылыг үүлгедиглери дээш, ооң ангы үш салыг корпорациялары база буруудаттырып турар.

Монополияларының оптуг мегезинден чүнүн-даа мурнунда япон ажылчы чон качыгдаан. Нефть кризизинин чидигленгенинин түннелинде тургустунган бергедерге сылдап алгаш, компаниялар бараанналарын чажырып, оларның өртээн хөлчок улгаттырган. Ол бүгү чүүлдер чуртка амыдыралдың өртээн аажок улгаттырган.

БАК САЛЫМНЫГЛАР

ГФР-де амгы үеде 2 миллион ажыг даштыкы ажылчыннар санаттынып турар. Оларны боже Италиядан, Португалиядан, Турциядан, Испаниядан, Марокколдан болгаш өске-даа чурттардан чединместин түрегдели сывырып эккелген. Олар эн аар-берге болгаш хирлиг-чуттуг ажылдарны кылып, барыын-герман ажылчыннар-биле ден хемчээлдиг чүүлдерни бүдүрүп турза-даа, олардан эвээш төлевирни ап турар.

Баяатаннар кара туразыбиле аажылап, бир дугаарында-ла оларны ажылдан үндүр ойладып турары-биле даштыкы ажылчыннарның байдалы улам дорайтап орар. Күш-ажыл айтырыгларының талазы-биле федералдыг эргеледдин медээзин ёзугаар алырга, бо чылдың чүгле баштайгы бүдүн, чартык айында безин барык 150 муң хире даштыкы ажылчыннар кудумчуже үндүр октаткан бооп турар.

Эмчилер чедишпес

АКШ-та эмчилер чедишпейн турар. Чурттуң 150 округтарында чаңгыс-даа эмчи чок. Ооң-биле кады эмнээни дээш өртек кижи сактып, бодап четпези-биле өскен. 1960 чылга деңнээрге американчыларның эмчи дузаламчызынга үндүрген чарыгдалы 350 хуага өскен болгаш чылда 91,1 миллиард доллар чедип турар апарган.

Ылаңгыя Американың ядыы кижилери, ооң иштинде негрлер эмчи дузаламчызын албайын турар. Негрлериң бичии уругларының өлүп хораар чоруу ак кештиг кижилериниңге деңнээрге ийи катап көвүдээн. Ядыыларның ортузунда чүректиң янзы-бүрү аарыгларының нештерээни дөрт катап өскен.

Мөлчүгделдиң уржуунда

ЛИСАКА. Клооф алдын хургайының африкан шахтерларының улуг болүү газ чазылганындан уургайның буступ дүшкенинің түннелинде чер кырынче үнер арга чок болганнар. Олар барык ийи муң метр ханы чер иштинге ажылдан турганнар. Расисчи Мурнуу Африкан Республиканың рудниктеринге ындыг янзылыг айыылдыг таварылгалар хаая эвес болгулап турар. Хөреңгитеннер ажык-кончаа бодааш африкан ажылчыннарның күш-ажылының дайыл чок чоруунче сагыш салбайн турар.

Барыын чүктүң чурттарында энергия кризиси улам чидигленген. Ынчангаш нефть продуктуларының өртээ өскен. Газ болгаш электри ажыглалы эвээшээн, автомашиналар бүдүрүлгезин кызырган. АКШ-ка чүгле декабрьда безин автомашина үндүрүлгезин кызыранындан үлетпүр бүдүрүлгезиниң интексизи 0,6 хууга кудулаан, а январьда 0,7 хуу четкен.

Капиталистиг чурттарда нефть продуктуларының өртээнің улам өзүп турарының дугайында медээлер хүн бүрү кээп турар. ГФР-ге эрткен 12 айларның дургузунда бензин өртээ 32,4 хууга өскен. Турцияның садыг министерствозунуң дыцнатканын ёзугаар алырга, 1973 чылда одалга чүүлүнүң өртээ 33,4 хууга улгаткан. Ирландияда байдал база нарыыдаан. Нефть одалгазының өртээ эрткен чылдыы-биле деңнээрге 40 хууга өскен.

КОРПОРАЦИЯЛАРНЫҢ БУРУУЗУ-БИЛЕ

АКШ-та энергия кризиси нефть корпорацияларының буруузу-биле болуп турар деп американың чурттакчы чонунуң хөй нуруузу санап турар.

* * *

Японияның нефть фирмаларының эзлери нефть продуктуларының өртээн улгаттырып садар картельдерни түргусканын миннир ужурга таваржып турар.

Ол ышкаш нефть продуктуларының өртээн улгаттырып садар 42 компаниялар аразында бүдүү дугуржулгалыг ажылдап эгелээн. Ооң түннелинде бензин өртээ 93 хууга, техниктиг үстер—70 хууга өскен.

Сөөк-язы ылгаар чорук

Марттың 21-де делегейиин бүгү-ле булуңнарынга сөөк-язы ылгаар чорукту узуткаары дээш демиселдиң делегей хүнүн калбаа-биле демдеглеп эрттирген.

Сөөк-язы ылгаарын узуткаары дээш демиселдиң Делегей хүнүнге холбаштыр Африканың Чаңгыс эп организациязының чиңгине секретары Нзо Экангакиниң кылган медеглелинде чугаалап турары болза: «Мурнуу Африканың улустарының сөөк-язы ылгаар мөлчүгделге удур шыныг демиселиниг тиилелге-биле төнериинге чедир үргүлчүлээр апаар». Сөөк-язы ылгаарының үүлгедиицкиннерин узуткаарының дугайында делегей керээзин күштүг болдурарын чедип алырынче делегейиин бүгү чурттарын ол кыйгырган.

Сөөк-язы ылгаар чорукту узуткаары дээш демиселдиң хүнүнге холбаштыр Мурнуу Африканың улустары-биле эпсеткил каттыштырарының неделязы Кениядa калбаа-биле эртип турар. Африканың мөлчүгделде турар улустарының хосталга дээш демиселиниң чедишкиннериниң дугайында фото-делгелгени ажыдын тура, Кенияның даштыкы херектер министриниң оралакчызы Буруди Наббера Африкада сөөк-язы ылгаар болгаш колониалдыг эрге-чагыргаларны барыын чүк күрүнелериниң деткип турарын шинтпирлиг-биле буруу шапкан.

Түреңги байдалда

ДУБЛИН. Ирландияның чурттакчы чонунуң дөрттүн бир кезии ядыы-түреңги байдалда чурттап турар деп, Ирландияның премьер-министриниң оралакчызы Б. Корин медеглээн.

Сөөлгү он ийи айларның дургузунда чуртка өртектер 13,5 хуу өскен. Ылаңгыя аъш-чем продуктуларының өртээ болгаш одалга база чырык төлевири дыка улгаткан.

Ажыл чок чорук узуткаттыңмаан шаанда, чединместүреңги байдал Ирландияга кол айтырыгларның бирээзи болуп артар деп, премьер-министриниң оралакчызы демдеглээн. Чуртта 3 миллион ажыг кижиниң иштинден 73 муң кижи ажыл чок болуп турар.

АКШ-тан ийи медээ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Улус өөредилгезинге акша түскайлаарын кызырар чорук америк школаларның башкыларын массалыы-биле ажылдан үндүрер чорукка таварыштырып турар. Ол дугайын Нью-Йорк штаттың хоойлу үндүрер хуралының кежигүнү Л. Стависки чугаалаан. Ол эге болгаш ортумак школаларга дыка эвээш акша-хөреңгини берип турары дээш эрге-чагыргаларны буруудаткан. Л. Ставискиниң чугаалааны-биле алырга, улус өөредилгезинге акша түскайлаары чылдың-на улам кызырлып турар болгаш бо чылын школаларга берзе чогуур акша-хөреңгиниң үүгле 39 хуузу болур.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың конгрезиниң төлөлекчилер палатазы америк «тайбың корпуазунун» бюджедин улам улгаттырары дээш бадылааннар. Келир сан-хоо чылында ол организацияның чарыгдалынга бо чылдан 5 миллион доллар хөй—82 миллион долларны түскайлаары дээш конгрессменнер бадылаан.

Ол «дузаламчы» организацияны ханы кризиске таваржып турарын төлөлекчилер палатазынга санал-онал солчуушкуну көргүскен.

Эвлчежип ажылдаар

Кустанай областың «Набережный» совхозунда түскай дерилгелиг өрөөлдерге келир үениң трактористери болгаш комбайнерлери неделяда ийи катап чыглып келир. Онгу классты доскаш, төрээн совхозунга ажылдап артар деп шинтпирлээн аныяк оолдар, кыстар ийи бөлүк болуп алган өөренип турарлар. Оларның аразында тудугжулар, малчыннар, чолаачылар база бар. Часкы тарылга болгаш күскү дүжүт ажаалдазының үеэнде олар механизаторларга дузалажып чедип кээрлер. Ынчан трактор бүрүзү-ле ийи эвлчеглиг ажылдай бээр.

Курстарга кичээлдерни совхозтуң кол инженери А. Кимбель, механик А. Ханзенко, дуржулгалыг комбайнер И. Петрушенко болгаш өскелер-даа эрттирип турар.

Бо чылын областың чер ажылдыглары часкы болгаш күскү сезон ажылдарын еске черлерден механизаторлар чалавайн чорудар деп шинтпирлээнер.

Алтайның мрамору

Алтайның Пуштулим деп тайга эдээнде суурнуң чоогундан чаражының талазы-биле эң ховар мраморнуң казымал чери тывылган. Ында тургустунган чаа бүдүрүлге чери Бийскиниң тудуг трези-биле кады мрамор тыварының улуг ажылын кылып эгелээн.

Шеверлеп кылган мраморлар Москваның болгаш Сибирьниң хоорайларының каасталгазынга кирер.

ТАЙГАДА СУУРНУҢ УЛУСЧУ ТЕАТРЫ

Кыш ортузунда хенертен чай дүжүп келген... Ыраккы Соңгу чүкке, Якутскиден барын талада 200 километр ыракта, Татта хемниң ортазында Ытык-Куель деп суурга ооң херечизи болган мен.

Даштын 47 градус соок турза-даа, үш каът соңгаларлыг ыяш ханалар иштинге чай дүжүп келген. Хуулгаазын хомустун үнү дагларның арыг дамырактарын шудурадып, бүрүлерни ыяштар-биле сымыраштырып, куштарны «кудалаштыра» берген. Чырыткылыг аялгага ак дуруялар, чараш ивилер самнап, соңгу чүктүң эрээн шокар чечектери челээштелдир частын келген.

Хенертен диңмирээшкиниг таңнык дүжүп, бойдус ылымчылым апарган. Ырактан дүрзүнчүг булуттар диргелип кел чораан...

Дээрниң халавы черни хөме алгалакта, зал чырый хона берди...

Таттаның улусчу театрының белеткел кылып турганы ол үве. Кыжын чай дүжүргеи ол артистер кымнарыл? Хомусчу Лука Турпин — харылзаа белдириниң телефонизи, республиканың культуразының алдарлыг ажылдакчызы. Онгу классчы Ада Лопатина биле ооң алды классчы дүнмазы Луиза — уругларның таңцы-музыка ансамблиниң киржикчилери...

Таттаның театры — Якут АССР-де он үшкү улусчу театрларның бирээзи. Ында чүгле ийи ажылдакчы бар — режиссер Елизавета Хатылыкова биле директор Зоя Колесова. 109 кижилиг чогаадыкчы коллективте чүгле олар ийилээ тускай эртемниг. Кайызы-даа Улан-Удэде Чөөн-Сибирьниң культура институдун доосканы.

...Шин-даа эгеледи. Тайбыңга ынак якуттарның чуртунче дайынзырак аймактар халдап келген. Бодунуң улузунуң хосталгазы дээш, чоргаар кыс Сыгый Кырынастыр (Ак Ас) амы-тынындан чарлыр. Ооң душтуу Дэген уругунуң өжөэнин негеп алырын даңгыраглаш, кады-кожа улустарын дайзын-биле демиселче көдүрүп үндүрер.

«Сыгый Кырынастыр» деп маадырлыг драма якут тоолдарның болгаш тоолчургу чугааларның аянынга бижиттингеи. Шиниң автору — драматург Иоким Избеков. Ону баштай-ла каш чыл мурнунда Якутскиниң шин-театры тургускан. А Таттаның улусчу театры ону бир янзы кылган. Олар шиниге улустуң аас чогаалы-биле холбашкан көргүзүглерни немеп, көдээде амгы үеде ойнаан турар ырларны, танцыларны, спортчу маргылдаалары киргилээн.

Баштайгы көргүзүг 1973 чылдың чазынында болган. Ооң бээр ук шиини республиканың хөй-хөй районнарының клуб сценаларынга 25 удаа ойнаан. Эрткен чайын таттажылар ону Улан-Удэге болуп эрткен Чөөн Сибирьниң улусчу театрларының көрүлдезинге ойнаан, лауреаттың адын чаалап алган.

Шиниң тургузукчу-режиссеру болгаш кол рольдарының бирээзиниң күүседикчизи — көдээ сценаның хоочуну, метеоролог Игнатий Слепцов. Ук шиниде кол рольдарны орук мастери Алексей Неустров, тудугжу Алексей Архипов, совхоз ажылчыннары — Алексей биле Владимир Михайлов алышкылар күүседип турар.

«Сыгый Кырынастыр» — улусчу театрның тургусканы 14-кү шинизи-дир.

Юрий СЕМЕНОВ,
ПМА-ның корр.

БАЛЫКЧЫЛАР УРУГЛАРЫНДА

Эстонияда С. М. Киров аттыг балыкчы колхозунга архитекторларның төлевилели-биле ында чаа уруглар садын туткан. Сөөлгү ийи чылларда ол суурда элээн каш хөй каът чуртталга бажыңнары, улуг магазин, кафе, амыдырал хандырылга комбинады туттунган. Тудугжуларның «Өдүрек уязы» деп адап алганы чаа уруглар сады чараш болгаш эптиг чаагай болган. Чаңгыс каът үш даш бажыңнарның аразын коридорлар-биле тудуштурган; делгем верандыларынга уруглар хаттыг-чаъстыг хүннерде агаарлап болур. Хар-назын аайы-биле бөлүк бүрүзүнде бодунуң бажыңы, ойнаар өрээли, удуур чери, столовазы бар. Чүгле музыкалыг кичээлдер эрттирер залы ниити. Ында 245 уругларны он дөрт кижизидикчилер хайгааран турар. Олар — шуптузу — тускай эртемниг. Чижээ, Урве Тарк башкы училищезин доосканы. Ол улуг бөлүктүң уруглары-биле, бир чыл болгаш школа баар кижилер-биле ажылдап турар. Кая Ургарт — школа назыны четпээн уруглар кижизидилгезиниң техникумунуң доозукчузу. Ол — бичии бөлүктүң кижизидикчизи. А консерватория доосканында Калликорм музыка кичээлдерин чорудуп турар.

Уруглар эртенги чем сөөлүнде янзы-бүрү ойнаарактар кылырыңга аажок ынак. Өңнүг саазынардан, пластилиндан, чөвүрээден, шиви чочагайларындан болгаш балык чакпаларындан безин чаптанчыг чараа-чеченнерни, корабльчигештерни, куштарны... кылып каарлар..

— Уруглар чаянындан-на чогаадыкчы болур болгай — деп, садиктиң директору Дагмар Пихлакас чугаалап турар.— Оларның бодаар, тывынгыр чоруун сайзырадыр херек. Бис бичии кижилеривисти күш-ажылга ынак болгаш чогаадыкчы болурунга, чүвени тывынгыр, чараш кылырыга кижизидерин оралдажып турар бис.

Уруглар хүнүнүң-не элээн каш шактарны арыг агаарга эрттирер. Чайын олар чечектерни ажаап, хөөлбекте балыктарны чемгерер. А кыжын шанактыг, лыжалыг чуңгулап, хар-биле янзы-бүрү дүрзүлер тудуп ойнаар.

ТАМАРА ТОРБЕРГ,
ПМА-ның корр.

Таллин.

САМОЛЁТТАР ТАРАА ШӨЛДЕРИНИҢ КЫРЫНДА

Рязаньның тараа шөлдериниң кырында самолёттарның дааш-шимээни дынналып эгелээн. Көдээ ажыл-агыйның ужар үүлү мурнуку чылларга бодааргa, ийи неделя мурнай күзүн чаштырган тараалар-ның массалыг «чемгерилгезинче» кирипкеи. Ооң туржук олар агаардан харның чарбындызын үлдүрээртип турар.

Үүгле бо чазын безин авиаторлар областың ажыл-агыйларының 370 муң гектар күзүн чаштырган тараазын болбаазырадырлар.

Бо чылын көдээ ажыл-агыйның ужудукчулары 760 муң гектар черде чаптылган тараа, ногаа, садтар шөлдеринге минералдыг болгаш органиктиг чемишчиделгелерни чаштырар, хөрзүнүү болбаазырадыр..

Соңгу черниң чези

НОРИЛЬСК. (СЭТА). Норильскиниң даг-металлургия комбинадының чес эвилдирер заводунуң бирги суугузу чаартып, кылганының соонда баштайгы продукцияны берген. Поляр ындының черниң чес кылыр үлетпүрүнүң эң баштайгы бүдүрүлгези болур ол улуг суугуну часкаш, катап эптеп кылыр ажылды үүгле он хоюк иштинде күүсеткен.

«Норильск төлевилед» институтуң специалистериниң саналын ёзугаар ооң кылыр хуусаазын ол хире кызырар аргалыг болган. Ооң дериг-херекселдерин баштай чер кырынга эптеп кылган. Ооң деңзизи 300 тонна чедип турган. Оларны көдүрүп, эптээринге дорт улуг кранны ажыглаан.

Чаартылга соонда чес эвилдирер суугу хемчээл талазыбиле бичии болгаш мурнукузундан хөй бүдүрүкчүлүг апарган. Ында газты болгаш доозун-довуракты таратпас, шуут чаа хевириниң херекселин база тургускан. Ол ажылчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды экижиткен.

Ол суугуну чаартканы—чес эвилдирип, кылыр заводгу чаартырының бир кезээ бооп турар. Ынчангаш ооң элээн каш эрги агрегаттарын чаартыр болгаш чаа суугуну база тулуп тургузар ужурлуг. Ооң соонда «Октябрьск» рудниктиң чезин хөй даш чиг-эдин аңаа эвилдирип эгелээр.

Сөөк-язы ылгаар колониалдыг ёзу-чурум-биле хамаарышпас Африканың демиселиниң мурнуку одуруунда Замбия Республика чоруп турар. Родезияның болгаш Мурнуу Африканың сөөк-язы ылгаар идеегтери португал эвелекчилер-биле эвилелдежип алгаш, чуртту чонунга удур чоңгээлерни уламчылап, чонну бастып, дерзин үүлгедиглерни кылып турар болгаш бодунуң шериглерин Замбияның кызыгаарында мөөңнеп турар.

Чоокта чаа хосталгалыг шимчээшкиннериниң Лусакада төвүнүң бажыңының чанынга почта посылказынга чажырган бомбаны чаалыдыргаш, Мурнуу Африканың национал Африка конгрезиниң өскү ажылдакчызы Джон Дубеня араатанзыы-биле өлүргеи. Баштай кылган истээшкиннерни ап көөрге, ол үүлгедигни Мурнуу Африканың чажыт албаны болгаш ооң Родезияда салбырының ажылдакчылары кылган болуп турар.

Ынчалза-даа Замбияның улузу болгаш чаза сөөк-язы ылгакчыларының чоңгээзин ойтур шаап, Африканың хосталгазы дээш демиселди деткип турар.

ЧУРУКТАРДА: Замбияның президентизи К. Каунда сөөк-язы ылгаар колониалдыг ёзу-чурумнарын Замбияның кызыгаарында мөөңнөөн шериглериниң турар черин картадан айтып турары (үстүнде) болгаш «Зимбабвени хосталгаанда Африканы хостааары болдунмас!», «Африкага хосталга!» деп бижиктерлиг лозуңнарны Замбияның студентилери (Лусака) тудуп чор. (Адаанда).

(СЭТА-ның фотохроникаазы).

АНЫЯКТАР ТУДУГЛАРЖЕ

ЧААГАЙ ЧАҢЧЫЛДАР ӨЗУГААР

В. И. Ленининиң адын комсомолга тывысканының 50 чылынга турасказаткан күш-ажылчы ажыл-херектериниң эстафетазын Украинаның тудуг отрядтары «үшкү» семестриниң үезинде Кустанай обласка чедире бээр. Ындыг шиитпирни Украинаның ЛКСМ ТК-зы хүлээп алган.

Кур черлерни шиңгээдип ап эгелээниниң чээрбиги чылында республиканың студентилериниң тудугжу отрядтарының кежигүннериниң планнары хемчээлдериниң талазы-биле азжок улуг. Кустанай обласка дөрт чартык муң оолдар, кыстар ажылдаар. 23 миллион рубль капитал салыышкыннарны шиңгээдип алырын, чуртталга бажыңнарын, культура-амыдырал болгаш мал ажылының объектилерин тударын планнап турар. Студентилериниң аныяк, эң дээре үүс чолаачы башкарган автоколонназы Казахстанга чеде бээр.

Украинаның студентилериниң он-он тудугжу отрядтары чай санында-ла акы-дуңма Казахстанга баар. Үүгле эртиен чылын безин Украин ССР-ниң студентилериниң күжү-биле 81 чуртталга бажыңын, культура-амыдыралдың 19 албан черлерин, 260 будүрүлге бажыңнарын туткан. Хөй-хөй оолдар, кыстар Казахстанның миллиард пуд тараазынга салыышкынын киирген.

Баштайгы комсомолчу экитурачыларның маадырлыг чаңчылдарын Украинаның аныяктары төлептии-биле үргүлүүлеп турар. ВЛКСМ-ниң путевкэ бижиктери-биле ынчан Казахстанга, Алтайга болгаш Сибирьге 80 муң аныяк энтузиастар барган. Шалыпчы өзү-биле ажылдааны дээш оларның аразындан 262 кижиге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан, 30 муң кижини орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан.

ЧАЙГА БЕЛЕТКЕЛ

Чайгы каникулдар үезинде Даг-Алтай автономнуг болгаш Кызыл-Орда областарга тудуг ажылдарын күүседири-биле Молдавияның студентилери кергээлер чарган.

Кызыл-Ордага аныяк тудугжулар боттарының аал-ораннарынга ышкаш чеде бээрлер. Үүге дээрге республиканың студентилер отрядының он чыл төөгүзүнүң чедизи Казахстан-биле холбаалыг болгай. Ол чылдарның дургузунда Молдавияның студент тудугжулары аңаа үүс-үүс ажылагый объектилерин, чуртталга бажыңнарын, эмнелгелерни, школаларны туткан. Чижээлээрге, Кишиневта күрүнеиң медицина институдунуң студентилери чайгы айлар дургузунда Джалагаш районнуң «Аккырский» совхозунуң суурун тутган.

Ам студентилериниң тудугжу отрядтарын бөлүктеп турган тургузары дооступ турар. 1974 чылдың чайгы күш-ажылчы семестринге 17 муң ажыг оолдар, кыстар киржир. Олар 29 миллион рубльдиң ажылдарын кылып күүседир.

ОТРЯДТАРНЫҢ ДЕҢ КЕЗИИ — ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ

Чайгы семестрге белеткел Волгоградта кидин түлүк. Студентилериниң ниитизи-биле алды чартык муң кижилиг тудугжу үүс отрядтарын тургускан. Аныяк энтузиастар Алдыы Поволжьениң колхозтарынга болгаш совхозтарынга белок-витамин концентраттарының комбинадын, суггарылга системаларын, мал ажылының комплекстерин тудар.

Дээди өөредилге черлериниң бүгү тудуг отрядтарының деңнезии — интернационалчы отрядтар болур. Оларга совет студентилер-биле кады дыка хөй чурттардан, оларның аразында Герман Демократтыг Республикадан, Вьетнам Демократтыг республикадан, Кубадан, Моол Арат Республикадан оолдар болгаш кыстар ажылдаар. Аныяк волгоградчылар боттарының эзлчээнде Болгарияда, ГДР-де, Польша болгаш Чехословакияда эң чугула дээн объектилериниң тудуунга барып киржирлер.

(СЭТА-ның корреспондентилери).

Мак чечек

Ийи бичии уруг чоруп олурган. Олар шолге кып-кызыл Мак чечекке дужуп кээптир. Уруглар чечекке чоокшулап келгеш, айтыганнар:

— Мак чечек, ногаан шолдүн ортузундан, кара чаасказаан канчап үнүп келгениң ол?

Чечек тура:

— Ада-чүрттүн Улуг дайынының чылдарында, борта бир маадырның ханы төгүлген чүве. Ол черден үнүп келгеним бо тур.

Уруглар Мак чечекке пионержи ёзу-биле ёзулап, мөгейгеш, улай чорупканнар. Ол чечек Революцияның тугунда хан ышкаш чидиг-кызыл болган.

— Мээң кырган-ачам мону таварын эрткеш, маңаа ханын төккеш эвес ирги?— деп, уругларның бирээзи сымыранып чугаалаган.

ЛЮБОВЬ ЛЯДСКАЯ,
2-ги классчы.

Павлыш суур.

Тывынар, уруглар

Ыш чок, көк оттуг,
Ыяш одавас «суугум».

* * *

Медээлеп оттурар,
Мегелээр ужур чок,
Шыккылаан чүректиг
Шынчы эдим бар ийин.
Шумаш кулаан долгаптарга
Чугаалап, ырлай бээр чүл?

* * *

Адыр, демир мыйыстарлыг,
Ажыдыптар шоочазы чок,
Талыгырдан көргүзер
Даваннарлыг аптарам.

В. САГАН-ООЛ.

СЫЛДЫСТАР БОЛГАШ ЧЕЧЕКТЕР

Шолбан деп бичии уруг чурттап чоруп тур. Ол үүгле беш-ле харлыг турган. Чырык чер кырынга ынча чыл иштинде чурттап келзе-даа, Шолбан сылдыстарны көрүп көрбээн чүве-дир. А үүге сылдыстарны ооң мынчага чедир көрбээниниң чылдагаанын билир силер бе, уруглар?... Бир эвес билбес болзуңарза, мен чугаалап бээйн.

Шолбан удуурунга кончугла ынак турган: эртен дыка орай оттуп келзе-даа, чылыг чоорганының иштинден турар хөңну чок, аңдаштанып чыдар, а кажан чазык-чаагай хүн ак-көк дээрниң бедиинче үнүп кээрге, Шолбан ам-на туруп кээп, арны-бажын, холдарын бодунуң чангыс-ла кош-адыжының ишти суг-биле чуна шаап алгаш, чемненип кириптер.

Чемненип алгаш, айыраңкаас чечектер-биле шыптынган оймакче чоруп каар. Аңаа баргаш ховаганнар-биле сывыртажып ойнап турун бээр. А ында кандыг ховаганнар чок-дээр! Дээр өөнүг, чингирногаан, кызыл, сарыг, тарланшокар чалгыныарлыг дээш, черле эндерик.

Бир катап Шолбан авазынга белекке бээр дээш, чараш чечектер чыып ап турда, оймакка ужуп турган хөй-ле ховаганнар Шолбанны долгандыр хонгулапкаш, чугаалаптырлар:

— Шолбан, делегейде биске чедер чараш үүг-даа чок деп бодап чордувус, а бөгүн сени көргеш, бо бодалывыстың шын эвезинге бүзүредивис — делегейде эн-не чараш кижи сен-дир сен, ынчангаш ол чечектерин октапкаш, бистиң-биле ойна.

— Үүге?! Чечектерни аваага белек кылдыр бээрим ол.— деп, Шолбан кайгап айтырган.

— Сен делегейде эн-не чараш-тыр сен... үүгле сээң барын, бо багай чечектер чоккала аванга шаннал-дыр! Мындыг чараш уруглуг болганынга кандыг-даа ава чоргаарзар ужурлуг!..

Шолбан ховаганнарга төөредир мегелеттирип алгаш, бодун мактанып, оларның-биле чудадыр ойнаар апарган.

Бир эвес Шолбанга Адыгжы дээр бичии оол ужурашпаан чүве болза, бо төөгү та кажанга, та чежеге чедир уламчылап кээр турган чүве ийик. Бир катап Шолбан ховаганөөрлери-биле ойнаар дээш маңнап бар чыдында, ол оол уткуштур келгеш:

— Шолбан, бо кежээ сылдыстар көөр бис бе?— деп, айтырган.

— Сылдыстар!?. Ындыг үүг үвел?— деп, Шолбан кайгап, айтырып-тыр.

— Кажан олар шупту көстүп кээрге, таптыг тайылбырлап бээр мен...

«Тайылбырлап, тайылбырлап... кончуг билиргекпейлерниң бирээзи-дир сен ийин!» — деп, Шолбан болангаш, ховаган-өөрлери-биле ойнап хүнзээн.

Кежээликтей Шолбан чаныр орда, оруунда Адыгжы бо маңнап турган. Шолбан ону кыжырыксап:

— Сылдыстарың кайыл, Адыгжы?.. Ам мырыңай дүн дүштү. «Уганнывгай» сээң тайылбырың дыка-ла дыңнаксап тур мен.

— Бичии маңа, Шолбан. Сен үйгужу эвес сен бе? Сылдыстарның дөгерезинин үнүп кээрин көрүп четтикпейн, турган черинге хаарыктай бердин халак.

— Чок, үйгужу эвес мен— деп, арны кызып келзе-даа, Шолбан мегелепкен.

Сылдыстар ийи-чаңыстап тыптып, бир-ле эдептиг делегейде үүве дег, чайнап чыып, карак басчып, хөглүү кончуг чиведнежип турганнар.

— Сылдыстар бо бе?—деп, Шолбан аваар айтырган.

— Ийе, сылдыстар бо-дур, —Чараш-тыр бе?

— Дыка-ла чараш-тыр, дуу ол сылдыстың үлүүн, ону меңээ... тайылбырлап берем.

— Ол сылдыс эвес, а шолбан-дыр.

— Мегелеве, ол Шолбан эвес-тир! Мен Шолбан-дыр мен!— деп, уруг алгыган.

— Сен база Шолбан-дыр сен, ол база шолбан-дыр... үүгле сени ооң ады-биле адап каан. Ындыг атты адап берген аванга чараш чечектерден сунган болзуңза.

Шолбан боданмышаан, ыяды берген.

— Оймактан барып чечектерден чулуп алыылы, Адыгжы, оларны мен аванга бээйн — дээш, уруг улуг тынган.

Адыгжы биле Шолбан ырак эвес оймакче өөрүшкүлүг маңнажыпканнар.

Н. ОНДАР.

Тоолдар

Эрте төрээн хураганнар
Ээзи бистен дезерлер-дир.
Ам-на сени тудуп алдым,—
Авамайга аппарып бээйн.

М. СЫГЫР-ООЛДУҢ фотозу.

Харам болба

Алды харлыг Боляның машиназын бичии дүнмазы тудуп алгаш, бербейн ойнап орган. Коля өөнейнип-ле бадырган.

— Көрем ойт, Колька, доо ол эниктиң кулаанда улуг ыт бир-ле үүве сымыранып тур— деп, авазы алаактырган.

Коля караанын чажын чодуп алгаш, ишкиринмишаан:

— Шында-ла. Чүү деп шымыянып түйайы ол, авай?

— Сен харам болба. Дүнмазы-биле ойнаарак хунаашпас чоор — дидир дээн.

Депутаттарга дыңнадыг

Кызыл хоорай Совединиң эзлчеглиг алдыгы сессиязы 1974 чылдың март 27-де ,14 шакта СЭКП хооркомунуң хуралдаар залынга ажыттынар.

«Бүгү-ниити ортумак өөредилгеже Кызыл хоорайның аныяктарының шилчилгезинин байдалы болгаш бо талазы-биле ап чорудар хемчеглер» деп айтырыгны чугаалажыр.

КЫЗЫЛ ХООРКҮҮСКОМ.

Дириг амытаннар дугайы

МЕНДИ-ЧААГАЙ ЧОР, КСЮША!

Ол кежээ эки дыштанар дээн бистиң бүгү планывыс шуут үрелген. Чурукчу Алик Молотов бир-ле дүрзок аңчының огундан балыгланган соңгу чүк үгүзүн эккелген. Тарланшокар үгүнү стол кырынга салып каарга, ооң чүгле ийи улуг караа ыңай-бээр чиведнээр болган.

Ооң балыы улуг болгаа—чалгынының сөөгү чуурулган. Кезер эмчи—хирург Валентина Молотова кажан-даа куштар эмнеп көрбээн, ынчалза-даа үгүнү кезиишкин чокка эмнеп черле шыдавас деп чүвени билип турган. Куштуң чалгынын быжыглап алыр тускай херексел негеттинин келген. Кезиишкин үезинде аарыпкылыг болбазын дээш кэйы хире хемчээлдиг нашатыр спирт херегил дээрзин база сумележип көргеннер. Куштуң чалгынын быжыглаар тускай херексел-ди дораан-на кыла шаап алганнар. Ол ышкаш Москваның дириг амытаннар эмнээр академиязы-биле дүрген харылзашкаш, кандыг эмнерни кушка бээр дугайында сумелерни база алган.

Адактың соонда кезиишкин доозулган. Шарып каан чалгыныг куш квартира иштинге сергээ сүргей кылаштап чурар апарган. Ксюша деп шолалап алганы ол үүг кижилерден чер-ле сезинмес чаңныг болган. Ол кижилериниң аңаа берген чиг иви эдин дораан-на ыырып алыр, тударга-даа дыка чаап болган. Ксюша шуут-ла экирип быжыга бээрге, ооң камгалакчылары ону Арктика тундразында чуртунче байырлыы-биле үдеп кааннар.

Е. ДЕНИСОВ,
СЭТА-ның корр.

Чукот национал округ.

АЗЫРАЛ ДИРИГ АМЫТАННАРГА

ВАРШАВА. Бир эвес силер шөлээлээр азы сургакчылап чоруур апарзыңарза, ыдыңарны, диспейцерни азы өскедаа азырал дириг амытаннарыңарны кая арттырып каар силер? Бо чылдан эгелээш Польшаның Белосток хоорайының чурттакчыларынга ындыг айтырыг берге эвес апарган. Ында хөй эвес акша төлээш, дириг амытаннарны арттырып каар тускай чер ажыттынган. Даштыгаа селгүүстеп үнериби-биле дээптерге, боду-ла ажыттынып турар эжиктиг үгенекажааларда хары угда 150 ыт кире бээр. Өске-даа азырал амытаннарның ол ышкаш таарымчалыг турар орап-савазы база бар. Дириг амытаннарны тускай өөредип каан ажылдакчылар хайгаарап, азырап турар. Ында мал эмчилери тускай кижилер база бар.

МОРЗУКТАР-БИЛЕ «ДАЙЫН»

ТОКИО. Япон далайда Тибури дээр улуг эвес ортулуктуң чурттакчыларының тарылга шөлдериниче морзуктарның халдаашкыны ооң чурттакчыларынга шуут дыш бербес апарган. Морзуктар кыжын безин аңмаарларже үттеп кирип, мал чемнерин дөгерезин чип, куруглаштып каар апарганнар. Ол ортулуктуң бир муң хире чурттакчылары Симанэ можунуң баштаар черинден дуааламчы дилээр ужурга таварышкан.

Ол ортулуктуң бир чурттакчызы 30 чылдар үезинде морзукту өстүрүп азыраан, кежиннен олча алырын бодаан, ийи ындыг дириг амытанчыгашты аңаа апарган. Ынчалза-даа ол морзуктар арга иштинче дургуннап чоруй барганнар. Ооң эгелээш-ле, ол амытаннар дыка өзүп, көвүдээн. Ортулукта ам 2000 ажыг морзук бар апарган. Ортулуктуң арга-арыынга ол дириг амытаннарның санын эвээжедир дээш, элээн каш ай иштинде аңнаар ужурга таварышкан.

(СЭТА).

телевидение

МАРТ 24-ТЕ
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өөнүг телекөргүзүг. Школачыларга. **«Кажан-даа, кая-даа тиилеттирбээн алдар-биле бүргеткен».** Совет Армияның төөгүзүнге олимпиада. 2-ги тур. 13.10 — Өөнүг телекөргүзүг. **«Ийи болгаш бөрү», «Уттундурган ойнаар кыс».** Мультфильм. 13.30 — **«Музыкалыг киоск»** 14.00—**«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен».** 15.00 — Өөнүг телекөргүзүг. **«Кино аан-чоруктарның клуву».** 16.00—Концерт. 16.10—**«Делегей панорамазы».** 16.40 — Өөнүг телекөргүзүг. **«Шолээде Мгеринің ужураддары»** деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 17.50—18.00—Чапсар. 18.00—**«Ye».** Информастыг программа. 18.30 — Останкинода концерт студиязы чалап тур. Эстрада концерти. 19.55—Күрүнеиң Моссовет аттыг академиктиг театрының шин-фильми: **«Василий Теркин».** Баштайгы көргүзүү. А. Твардовскийниң шулүглелинге тургуваур. 21.50—Өөнүг телекөргүзүг. **«Бистиң адрезивис—Совет Эвилели».** 22.50—23.00—**«Ye».** Информастыг программа.

МАРТ 25-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00—Уругларга. **«Гонза болгаш хуулгазын яблоктар».** Тываның хөгжүм-шин театрының шинзи. 19.40—Телемедээлер. 19.50—Уругларга. **«Ак кеш».** Мультфильм. 20.00—**«Чеээш».** Дамчыдылга. 20.30—**«Архитектура болгаш шил».** Кыска фильм». 20.40 — **«Аныяк гвардия».** Дамчыдылга. 21.10—**«Кичээнчер! Бис курлавырлар дилеп тур бис».** Кыска фильм. 21.20 — Телемедээлер. 21.35—Чарладар, реклама. 21.40—22.10—**«Концерт мурнунда».** Телефильм».

агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге хар, чаъс чаар, барын талакы районнарга хадыыр, даглыг черлерге 0—5 градус соор, өскелериниге 2 градус ооп, 3 градус чедир чылыыр. Кызылга шокар булуттан, биче хар чаар, 2—4 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

„АЯНГАГА“ АДЫШ ЧАСКААШКЫННАРЫ

Читаның күрүне филармониязының «Аянга» деп бурят эстрада ансамбли эрткен дыштанар хүнде найысылалдың чонунга бараан бооп, боттарының уран талантызын көргүскенин билир бис. Ансамбль ооң соонда Баян-Кол, Кара-Тал, Ээрбек, Суг-Бажы суурларга аалдап четкен.

«Аянганың» аалдап барган черлеринге адыш часкаашкыннары диңмиреп, номер бүрүзүн катап-катап дилеп турар. Эң ылаңгыя Агван Дондуковтуң бурят композитор Ч. Павловтуң «Чылгычының ыры», орус улустуң «Хөлдер», а Дарима Тугдумованың «Характарың отчугаштары» (бурят), «Магадал» (моол) деп ырларны күүседири онзагай. Ооң аңгыда Цырендулма Цойжилованың «Хүнчүгежим», «Иеиниң чагыы» деп ырларны база-ла бедик дениелге ырлап турарын демдеглээр апаар.

Байкал ыдындан келген оңнуктервиң концертин Юрий Торопов башкарып, уран номчулгаларны, «Солдат кезээде солдат», «Эглип келем, ынакшыл», «Семеновна» болгаш өске-даа билдингир ырларны күүседип турар. Ол ышкаш Э. Красильщиктиң ээлдек этюду, В. Чегодаевтиң күүсеткен танцыларынга хамаарыштыр база-ла мактаалдыг состерни чугаалаар апаар.

Чарлакчы бурят шулүкчү Ц. Жамбаловтуң «Хүнүг чедер дээш» деп шулүүн номчаанының соонда, «Халдып орар аъттыг кижи» деп танцы улажы бээр. Бо танцыны ансамбльдиң аныяк артизи Борис Аюров эрес, каштагай күүседирин магадаар бис. Борис Аюров дараазында Светлана Даваева-биле кады «Болбайн барган болчаг» база ивижилер дугайында эвенк национал танцыны чедиишкиниг күүседирлер. Концерттиң бүгү номерлерин Валерий Аполоновка удуртканн хөгжүм-эстрада ансамбли үдеп турар.

«Аянганың» артистери бо хүннерде Чөөн-Хемчикте ойнап турар. Олар ооң соонда Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Эрзин, Тес-Хем районнарга аалдап баар болгаш Кызылдың телевидениезинге ойнаарлар.

В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧУРУКТА: Ансамбльдиң артистери Ц. Цойжилованың «Хүнчүгежим», А. Дондуковтуң «Чылгычының ыры» деп ырларны күүседип турары.

А. ЧАРАШ-ООЛДУҢ фотоазы.

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ МИЛИЦИЯЗЫ ДАҢГЫРАГЛАП ТУР

Ниитиниң корум-чурумун, хамаатыларның ат-нүүрүн болгаш төлептиг ёзуун камгалаар, кем-херек үүлгедиглери-биле шиитпирлиг демисежир хүлээлгелиг совет милициягa alban эрттирери нарын болгаш белен эвес-даа, хүндүлүг-даа. Ол албанның күрүне ужур-утказын Иштики херектер министерствозунуң органынга кирип турар кижи бүрүзүнүң даңгырак хүлээп алыры айтыш турар. Эш-өөрүнүң, бүгү чоннуң мурнунга ак сеткилдиг, эрес-дидим, чурумнуг, серемчилелдиг, албанның чажыдын шыңгыы кадагалаар, хүлээлгезин күүседип тургаш, бүгү күжүн, херек болза, амы-тынын камнавас деп, олар байырлалдыг ёзуга даңгыраан бээр. Ол дугайын ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму шуут хоойлужуткан.

Пятницада Кызыл хооркүүскомнуң иштики херектер килдизиниң бүгү ажылдакчылары найысылалдың Ленин аттыг шолунге, Совет күрүнеиң үндезилекчиниң мөңге овур-хевириниң мурнунга кижи бүрүзү даңгыраан бергеш.

Хоорай милициязының чыскаалын СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, партияның Кызыл хооркомунуң бирги секретары **В. Б. Добромыслов,** хооркүүскомнуң даргазы **С. С. Сат,** республиканың иштики херектер министриниң оралакчызы **Ф. И. Дажы,** ИХМ-ниң политкижизидилге ажыл килдизиниң начальниги **Н. Д. Хунажык,** хөй-ниитиниң төлөөлекчилери хүлээп алган. Эш Б. Б. Добромыслов бодунуң ыыска сөөнге иштики херектер килдизиниң ажылдакчыларынга бо чугула минуталарда эртер болуушкунуңу оларның ажыл-чорудулгазынга улуг ужур-утказын айыткаш, ниитиниң корум-чурумун быжыглаарынга, кем-херек үүлгедикчилери-биле демиселди күштелдирер херекке хоорайның милиция ажылдакчыларынга боттарының хүлээлгезин төлептии-биле күүседирин күзээн.

Даңгырак хүлээп алыышкыны эгелээн. «Иштики херектер органнарынга ажылдап киргеш, бодумнуң чонумга, социалистиг Төрээн чуртумга болгаш коммунизмниң хөрээнге төөчүүнге чедир бердингенимни даңгыраглап тур мен...» Даңгырактың бо байырлалдыг сөстерин иштики херектер килдизиниң начальниги милициянның майору Л. А. Чукавинден эгелээш, аваа шагдаа бүрүзү бергеш,ону адын ёалып бадыткаан.

Кызыл хооркүүскомнуң иштики херек килдизиниң ажылдакчылары В. И. Ленининиң турасказалынга диригг чечектер салган.

Даңгыракты хүлээп алгаш, найысылалдың милициязы ёзулалдың байырлалдыг марыжын кылган.

ЧУРУКТА: даңгырак берип турарының байырлалдыг ёзулалынын үезинде.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

кинотеатрларда

МАРТ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Баяр тажы»** 10.30, 13.00, (биче залга), **«Демир маска»** 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Адыр, мана!»** (7-ги кезээ). 9.00, **«Ынчан-на—Чок!—деп, соглээн мен»** 10.10, 11.55, 14.00, 15.45, **«Мугулай херек»** 17.30,**«Шынчы чорук»** (2 сериязы кады) 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Футбол дугайында сөс-даа чокка»** 10.00, 11.30, **«Чаъс шупту истерни чүй шаап каапкан»** 13.00, 14.50, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Даарта, апрель 3-те»** 10.00 **«Сапыктыг диштиң чаа ужураддары»** 11.30, **«Византий садыгжының эртинези»** 18.40, **«Гитаралыг адаттыныкчы»** 13.10, 14.50, **«Ынакшыл сезону»** 16.50, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: **«Россия империязының дүжүлгези»** (2 сериязы кады) 12.00, **«Кулдар»** 16.00, 18.00 шактарда.

МАРТ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Аспаан эккел, хайыракан»** 9.50, 11.40 (биче залга), **«Оюнга чазыг»** 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Адыр, мана!»** (7-ги кезээ) 9.00, **«Ынчан-на—Чок!—деп, чугаалаан мен»** 10.10, 11.55, 14.00, 15.45, 18.20, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ» **«Баяр тажы»** 11.00, 12.30, **«Түңнел үндүрген»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Чаъс шупту истерни чүй шаап каапкан»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30, **«Футбол дугайында сөс-даа чок»** 11.30, 13.10 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: **«Сапыктыг диштиң чаа ужураддары»** 12.00, **«Уттундурган кежиниң чажыды»** 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, карыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23 51, кодээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетүүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Гараж 16056. ЧАГЫГ № 647.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының таллазы-биле өргеделинин типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00433